

«Білім айнасы» 2023 ж.

**«Білім айнасы» газетінің қосымшасы желтоқсан 2023 ж. №12 (293-журнал)
Приложение к газете «Білім айнасы» декабрь 2023 г. №12 (293-журнал)**

Қазақстан Республикасы ұстаздарының ашық сабақтар, баяндама, сценарийлер жиынтығы.

Разработки уроков, занятий и внеклассных мероприятий, сценариев, докладов учителей РК.

Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат министрлігі Ақпарат және Мұрағат комитетінде №14080-Г, 30.12.2013 жылы тіркелген.

Поставлен на учет в Министерстве Культуры и Информации Республики Казахстан, и в Комитете информации и Архивов за №14080-Г от 30.12.2013 г.

Аты: «Білім айнасы» республикалық ғылыми-танымдық газеті.

Название: Республиканская научно-познавательная газета "Білім айнасы".

Тілі: қазақша, орысша.

Язык: казахский, русский.

Негізгі тақырыптық бағыты: білім саласына арналған танымдық газет.

Основное тематическое направление: научно-познавательная газета для образовательной сферы.

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы

Территория распространения: Республика Казахстан

Редакция авторлардың пікірімен келісе бермейді. Сөздік, басқа да мәселелер бойынша авторлар өздері жауапты.

Мнение авторов и редакции может не совпадать. Ответственность за опубликованный материал несет сам автор.

Астана, 2023 жыл

Мазмұны:
Содержание:

1. Джумагамбетова З.С. – Өшпес мұра қалдырған ұлы ақын.....	3
2. Шахметова А.Т. - Воспитание всесторонне развитой личности на основе национальных ценностей.....	5
3. Атаев Т.А. - Қазақтың баласы білімді болуы тиіс.....	7
4. Халмуратова Ж.А. – Берекелі Алтын күз!.....	8
5. Аукенова А.Ш. – Singular and Plural Nouns.....	10
6. Ануарбекова А.Е. – Fostering English Grammar and Lexical Skills through Native Language.....	11
7. Серикбол Д. – "Мектеп жасына дейінгі балаларды сауықтырудағы дене шынықтыру нұсқаушысының ролі"	15
8. Жикетова А.С. – Осеннее путешествие в лес.....	17
9. Тюлюбаева Г.Т., Бахтиярова А.Ж. – Роль словообразования в процессе обучения английскому языку.....	19
10. Мирманова М. – «Дарынды шәкірт – білікті ұстаздан».....	23
11. Байжнова А.К. – Я – педагог.....	24
12. Жомартова Д.Ж. - Ағылшын тілі сабағында ақпараттық технологияны қолдану.....	25
13. Бегимбетова А., Аженова М.А. - «Білімдіден шыққан сөз».....	27
14. Жунусова А.Е. - ДНҚ молекулалық құрылысының принциптері: нуклеотидтердің комплементарлығы.....	29
15. Қазыбекқызы Е. - «Аяулы анашым!».....	35
16. Кубашева А.С., Талқанбаева Д.А., Касымбекова А.А. - Қартаю процесі туралы теориялар.....	37
17. Мукаева Т.Ш. - Тәрбие тал бесіктен басталады.....	40
18. Султанбекова Б., Сарсенова Г. - Бастауыш сынып оқушыларының тұлға болып қалыптасуына темпераменттің ықпалы.....	42

Джумагамбетова Зоя Султанбаевна
«Каспий» жоғары педагогика және
салалық технологиялар колледжі
арнайы пән оқытушысы

Өшпес мұра қалдырған ұлы ақын

*Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты –
Қырандай күшті қанатты.*

Мен жастарға сенемін! – деп жырлаған Мағжан Жұмабаевтың туғанына биыл 130 жыл толып отыр. Мағжан Жұмабаев – қазақ халқының тарихында, әдебиетінде ерекше орын алатын ұлы тұлға. Мағжан Жұмабаев Бекенұлы - Алаш қозғалысының қайраткері, ақын, қазақ әдебиетінің жарық жұлдызы. Жұлдыздай аққан саналы ғұмырында ақын қазақ халқы үшін өмірлік мұра, сарқылмас рухани азық қалдыра білді. Арада қанша жылдар өтсе де ақынның өміршең шығармалары өз өзектілігін жоғалтқан емес. Ақын тұңғыш өлеңінен бастап әлеуметтік тақырыпқа ден қойып, ағартушылық, ұлт-азаттық, демократияшыл бағытты ұстанды. Ұлттың еркіндігі мен азаттығы, бақыты мен теңдігі үшін күрескен Мағжан Жұмабаев - әдебиеттің жарық жұлдызы. Биыл туғанына 130 жыл толғалы отырған ұлт перзентін халық ақиық ақын ретінде құрмет тұтады. Бірақ оның ХХ ғасырдың алғашқы ширегінде қазақ педагогикасының іргетасын қалаушылардың бірі болғаны жайында көп айтыла бермейді. Оған дәлел ақиық ақынның қиын да қасіретті өмір жолы дәлел. Мағжан тақырыбы ширек ғасырдан астам уақыт бойы зерттеліп келеді.

Осы орайда Қазан айының 10 - жұлдызында сыршыл ақынның 130 жылдығына арнап Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы «Каспий» жоғары педагогика және салалық технологиялар колледжінде «Мағжан Жұмабаев педагогикасымен ұлттық тәлім-тәрбие» тақырыбында колледж студенттері мен мұғалімдер арасында қалалық ғылыми тәжірибелік конференция өткізілген болатын.

Қатысушылар екі бағыт бойынша өз ғылыми жобаларын қорғады. Конференция барысында қатысушылар өз баяндамаларын ұсынып, жаңаша ұсыныстарымен бөлісті. Конференция барысында үздік деп танылған баяндамашылар мен ұсыныстар жүлделі орындармен марапатталды.

Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен әдеби шығармаларындағы педагогикалық бағыттар мен ұлттық тәлім – тәрбие туралы философиялық ойлары бағыты бойынша 4 курс студенті Турмамед Ақбаян I – орынды иеленді.

«ӨШПЕС МҰРА ҚАЛДЫРҒАН ҰЛЫ АҚЫН» тақырыбында Мағжан Жұмабаевтың 130 жылдығына арнайы «Wix.com» платформасында сайт жасақтады. Сайтта сыршыл ақынның өмірбаяны мен шығармашылығы туралы (сілтеме, видео, QR код) арқылы ақпараттар берілген. Сайт оқырмандарға қолайлы етіп жасақталған. Сайттың тағы бір ерекшелігі оқырманмен кері байланыс орнату арқылы сайт туралы оқырманның ой пікірін біліп, сайтқа үнемі толықтырулар енгізу мүмкіндігі қарастырылған. Қазақ халқының елім деп өткен еңселі азаматтарын дәріптеу үшін бұл сайт ұтымды бастама. Себебі ақпараттық қоғамда, ақпарат көздері мен оқулықтардағы деректерді ұштастыра отырып жинақтау арқылы оқырманға қолайлы әрі жаңашыл сайт жасақтай аламыз. Қазіргі таңда сайттағы ақпарат ауқымын кеңейтіп, мүмкіншіліктерін арттыру жұмыстары жүргізілуде.

<https://clck.ru/37D2fS> (Мағжан Жұмабаевқа арналған сайт сілтемесі)

«Бастауыш білім беру» мамандының 3 – курс студенті Нурбаева Айдана «Мағжан Жұмабаев – елін, жерін сүйген Алаш қайраткері» бағытында Алаш журналын жасақтап ІІ – орынды иеленді. Алаштың арлы азаматтарына арналған журналдың бұл басылымы Мағжан Жұмабаевтың 130 жылдығына арналып жасақталды. Журнал басылымында ақын туралы тың деректер мен басылым тақырыбына қатысты түрлі қызықты тапсырлар мен сөз жұмбақ ойындары берілген болатын. Бұл ұсыныс студенттерді гаджетке тәуелділіктен сәлде болса арылтыу. Газет, журналдарға, кітаптарға деген қызығушылығын арттырып ұлт ұландары туралы жүйелі түрде ақпараттармен бөлісіп, дәріптеу үшін ұтымды бастама болып табылады. Қазіргі таңда колледж студенттеріне арналып «Алаш» журналының жаңа басылымдары жарық көруде.

<https://clck.ru/37D2d7> («Алаш» журналының сілтемесі)

«Мағжан Жұмабаев педагогикасымен ұлттық тәлім-тәрбие» тақырыбында колледж студенттері мен мұғалімдер арасында қалалық ғылыми тәжірибелік конференциясы өте жақсы деңгейде қортындыланды. Мұғалімдер өз ара тәжірибе алмасып, біліктіліктерін ортаға салды. Бұл ғылыми тәжірибелік конференциясы студенттер үшін де үлкен тәжірибе болды. Өз зерттеу баяндамаларымен бөлісіп ұсыныстарын ортаға салды. Осы секілді ғылыми тәжірибелік конференциялар студенттерге өзін жаңа қырынан танытып, біліктілігін ортаға салуға, ұтымды ұсыныстарын іс жүзінде іске асыруға мүмкіндік береді. Шын мықты сынмен шындалады дегендей бізде осындай сын сайыстар арқылы үлкен тәжірибе алып, бәсекеге қабілетті жігерлі мамандар қалыптастыра аламыз.

«Білім айнасы» 2023 ж.

Шахметова Алмагуль Тулеуовна
заместитель директора по ВР
КГУ «Саумалкольская школа-гимназия №2»

Воспитание всесторонне развитой личности на основе национальных ценностей

Современное казахстанское общество требует от человека не только политехнизма знаний, высокого культурного уровня, глубокой специализации в различных областях науки и техники, но и умения жить, сосуществовать в обществе. Основными параметрами личностного развития ребенка можно считать его ориентацию на общечеловеческие ценности, гуманизм, интеллигентность, креативность, активность, чувство собственного достоинства, независимость в суждениях.

Уровень развития этих качеств можно рассматривать как показатели сформированности социальной компетентности и социального становления личности.

Народная мудрость гласит: *«Самое лучшее наследство – воспитанность»*.

Для успешной воспитательной работы по формированию всесторонне развитой личности на основе общечеловеческих и национальных ценностей большую роль играет правильно организованный воспитательный процесс.

В процессе воспитания перед учителем ставится задача выбрать такие формы и методы воспитательной работы, которые будут способствовать повышению мотивации учащихся.

Вовлечение каждого ученика школы в воспитательный процесс, нужно осуществлять через следующие задачи:

1. Формирование у учащихся гражданско - патриотического сознания, духовно-нравственных ценностей гражданина Казахстана.
2. Совершенствование оздоровительной работы с учащимися и привития навыков здорового образа жизни.
3. Поддержка творческой активности учащихся во всех сферах деятельности.
4. Совершенствование системы семейного воспитания, повышение ответственности родителей за воспитание и обучение детей.

Главная задача системы образования – создание необходимых условий для формирования, развития и профессионального становления личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей; реализация прав ребенка на воспитание, образование и всестороннее развитие, сохранение родного языка, культуры, национальных обычаев и традиций, на информированность, укрепление здоровья.

Основным средством воспитания является включение учащихся в разнообразные виды деятельности и формирование у них навыков и привычек, опыта патриотического поведения. Патриотическое воспитание начинается с первых дней учёбы в школе. В учебниках по литературному чтению, познанию мира, русскому языку, математике есть много материала, на основе которого можно воспитывать патриотов нашей страны.

Так же создание условий для развития ценностных ориентиров учащихся на основе разнообразной, творческой, эмоционально насыщенной деятельности.

Совершенствовать воспитательную систему школы, направленную на формирование гражданской активной позиции, социализация личности ребенка, формирование его активной жизненной позиции, через развитие системы советов ученического самоуправления, формирование правовой культуры учащихся, толерантного отношения к окружающим, внедрению навыков здорового образа жизни. Эти поставленные цели и задачи необходимо решать с раннего и дошкольного возраста, в тесном сотрудничестве с родителями.

Поставленные цели и задачи могут реализоваться через следующие формы образовательной деятельности:

- содержание учебных предметов;
- непосредственно организованная образовательная деятельность;
- проведение мероприятий;
- кружковая деятельность;
- досуги, развлечения;
- экскурсии, конкурсы, выставки.

В воспитание всесторонне развитой личности большая роль принадлежит не только школьному учреждению, но и семье. Ценности семейной жизни, усваиваемые ребенком с первых лет жизни, имеют непреходящее значение для человека в любом возрасте.

Взаимоотношения в семье проецируются на отношения в обществе и составляют основу гражданского поведения человека. Вся воспитательная работа должна строиться на основе единства знаний, убеждений, действия учителя и родителей.

Образ жизни семьи, отношения членов семьи друг к другу и к другим людям, к группам и коллективам и к обществу в целом – вот что играет определенную роль в воспитании. Характер человека образуется «в потоке мира» (по выражению Гете), т. е. на протяжении всей жизни, а не только на основе ощущений, полученных в детские годы в семье. И все-таки для ребенка на любой ступени его развития семья является значительнейшей частью его мира. Для подрастающего человека в делах и словах его родителей отражается мир, лежащий вне семьи. Например, он с ранних лет начинает воспринимать как родители, бабушка с дедушкой, другие родственники и знакомые судят об общественно-политических событиях, о проблемах духовной жизни, бытовых вопросах, об обстановке на работе и о поступках ближних. Требования, предъявляемые к жизни родителями, и форма, в какой эти требования осуществляются, выбор слов, организация в семье досуга, отношения с друзьями и соседями и разговоры об этом – все это, в том или ином смысле, воспитывает ребенка, запечатлевается у него в памяти, приобретает для ребенка особое значение именно потому, что он услышал это от людей, которым доверяет.

Огромное значение имеет пример взрослых. Через семью, родственников, друзей, природную среду и социальное окружение наполняются конкретным содержанием такие понятия, как «Отечество», «Малая родина», «Родная земля», «Родной язык», «Моя семья и род», «Мой дом».

Личный пример родителей – это основное условие воспитания. Что ребенок видит ежедневно в семье, то он обязательно перенесет во взрослую жизнь. Семья – это особая социальная среда. В ней действуют правила и нормы поведения, может существовать своя иерархия, именно в семье ребенок находит свои первые примеры для подражания, видит первую реакцию людей на свои поступки. Ребенок не имея ни социального, ни личного опыта не может оценить свое поведение, проявление личностных качеств других людей.

Семья является первым источником наших национальных традиций и обрядов. Растущий в семье личность, воспитывается и вбирает в себя эти национальные ценности, традиции. Так как именно они и являются теми социальными нормами нашего общества. За воспитание подрастающего поколения в одинаковой мере несут ответственность перед народом семья, школа и общественность, которые призваны прививать детям любовь к труду, к знаниям, формировать молодое поколение в духе патриотизма, сознательности и нравственности. Каждый из этих социальных институтов выполняет функции по воспитанию подрастающего поколения формами, методами и средствами, при этом они отличаются определенной спецификой в условиях города и села.

Именно поэтому в настоящее время крайне важно создать нормально функционирующую систему семейного, духовно-нравственного воспитания; систему, построенную на ценностях традиционной духовной культуры, отвечающую потребностям всестороннего развития личности ребенка.

Атаев Тасболат Абламитович
Түркістан облысы Жетісай ауданы
№37 «Еңбек» ЖББМ директоры

Қазақтың баласы білімді болуы тиіс

«Білім алудың тамыры ащы, бірақ жемісі тәтті», - деп бірінші ұстаз Аристотель айтқандай, біздің балаларымыз білім мен өнерге құмар болуы керек. «Білекті бірді жығады, білімді мыңды жығады»,-деген мақалды ту етіп ұстап, әлемді таң қалдырып жатқан мемлекеттер аз емес. Бұл біздің қазақ жастарының да басты мақсаты болуы тиіс. Қазақ қазақ болғалы білімге құмар қабілетті халықпыз. Бірақ ұлан –байтақ жерімізді қорғаймыз деп, ауызбірліктің жоқтығыннан жоңғармен жағаласып, орыспен ұрысып, қытаймен қырылысып жүріп, білімге мойын бұруға мүмкіндік болмады, соңында орысқа отар болып тындық. Ал, Ресейдің отары болған 350 жылда қазақтың білімді болғанын метрополия қаламады. Оған тарих беттерінен көптеген мысалдар келтіруге болады. Әсіресе коммунистік партияның «Алаш» зиялыларын жоспарлы түрде қыруы, жалпы ұлтқа қарсы «геноцид» саясаты, 50 жылдардан кейінгі қазақ ғалымдарын қудалауы- қазақтың тамырын білімнен бөліп тастауға жасалған іс- әрекет деп бағалаймыз.

Ал енді қазақ тәуелсіз еркін мемлекет. Осы 32 жылда білім саласында небір тың бастамалар көтеріліп, жаңа реформалар жасалып, көптеген оқу орындары ашылып жатыр. Бұл тынымсыз еңбек жалғасын тауып тиімді жобалар мен нәтижелі жұмыстар жүргізіле беруі керек. Себебі, мемлекетіміздің белі бекем, аяғы нық, мақсаты айқын, болашағы жарқын болуы үшін қазақ жастары білімді болуы керек. Қазақ жастарына білімді болу ата бабаларымыздың бізге қалдырған өсиетін жалғастырып қасиетті парызын орындау десек те болады. Біз қазақпыз түбіміз түрік. Сонау түркі заманында әлемнің екінші ұстазы Әбу Насыр Әл-Фараби бабамыз «Білімді болу деген сөздің мағынасы – белгісіз нәрсені ашуға қабілетті болу деген ұғым», – деген болатын.

Ал Жүсіп Баласағұн бабамыз
Сөздер жақсы тек жазумен білінер,
Ұмытылмай көз, құлаққа ілінер...
Білімдар мен дана жазып кеткенді
Оқымасақ кім айтар ед өткенді!
«Ақыл» деген – шын дос сөзің өтетін,
Білім – бауыр мейірбандық ететін»,

«Білім ал, осы өмірдің жолын ашар,
Кісіден білім білген бәле қашар»,
«Түк те білмес анасынан туғандар,
Төрге шығар өнер-білім қуғандар»,
«Білімсіз дертке ұшырап күйзеледі,
Ауруын емдемесе– тез өледі»

- деп жырлап мемлекеттің гүлденіп дамуы үшін әр бір жеке адамның жетілуін, билеушілер мен бұқара халқының әрбір мүшесінің білімді болып үйлесім тауып, жарасымды қызмет етуі шарт екендігін ғибрат етеді. Ұлы ақынымыз Абай Құнанбаев әр сөзі мен әр өлеңінде білімді, өнерлі болуды насихаттады. Кешегі «Алаш» зиялылары мен олардың көсемі болған Алихан Бөкейхановтың құрған «Алашорда» үкіметінің де, «Басқадан кем болмас үшін білімді, бай һәм күшті болуымыз керек. Білімді болуға оқу керек. Бай болуға кәсіп керек. Күшті болуға бірлік керек» деген ұлт ұстазы Ахмет Батұрсыновтың да бар арманы қазақты білімді, мықты мемлекет қылу емес пе еді. Осы бабаларымыздың мұрасына берік болу үшін, Тәуелсіздігіміз тұғырлы болуы үшін, Әлемде 9- орын алатын ұлан байтақ даламыздың бақытты қожайыны болу үшін - Қазақ баласы білімді болуы керек!

Халмуратова Жансара Абдиканиевна
Астана қаласы әкімдігінің
№75 "Балалық шақ" балабақшасы
мектепалды "Күншуақ" тобының тәрбиешісі

Берекелі Алтын күз!

Мақсаты: Балаларды күз әлемімен таныстыруды жалғастыру.

Күз мезгіліндегі өнім көкөністерден көрініс сахналандыру.

Балалардың ойын, ән, билер арқылы күзгі мерекелік көңіл-күйлерін көтеру.

Табиғатты сүйіп, қорғауға, аялауға тәрбиелеу.

Жүргізуші: Армысыздар құрметті қонақтар «Берекелі Алтын күз!» мерекесін бізбен бірге өткізуге қош келіпсіздер!

Бүгін мейрам, бүгін той

Қуаныш күн, біліп қой

Күзгі бақта сыңғырлап

Алақанды ұрып қой.

Қонақтардың көңіл-күйін көтеру үшін қолдарымызды бұлғап амандасайық!

(Балалар қолдарын бұлғайды)

- Жарайсыңдар балалар! Қонақтар мен балалардың жүзінен қуаныш пен шаттықтың ізін байқайық!

Берекесін сыйлауға

Өлкемізге күз келді

Жемістерін жинауға

Шақырады біздерді.

Ән: «*Кап кап*»

Тышқан: Салеметсіздерме!

Жүргізуші: Тышқан кімнен қашып жүрсің?

Тышқан: Мені құтқарыңыздаршы мені мысық қуып келе жатыр. Оның сүтін төгіп жіберіп едім байқаусызда. Ол ашулы мен жеймін дейді.

Жүргізуші: Қорықпа біз саған көмектесеміз кел, мұнда тығылшы.

Жүргізуші: Қуандырып біздерді

Кел жемісті алтын күз

Өлкемізге күз келді

Кемелденсін халқымыз дей келе тақпақтарға береміз.

Тақпақтар.

Күз ханшайымы: Сәлем менің достарым,

Өмірге көп қосқаным,

Күз сыйлығын алыңдар

Сыйлығына қаныңдар.

Молшылыққа кенеліп,

Шаттық әнге салыңдар.

Сендерді көргеніме өте қуаныштымын.

Жүргізуші: Қош келдің, Күз ханшайымы! Төрлет!

Бүгінгі мерекеміздің қонағы бол, балалардың өнерін тамашалайық.

Мысық: Ашулы кейпінде келеді. Тышқан қайда тауып беріңдер маған деп искелеп іздейді тышқанды.

Жүргізуші: Мысық ашуланбашы келші біздің балалар сенің көңіліңді көтерсінші. Бірақ сөз бер көңіл күйіңді көтерсек тышқанды жемеймін деп.

Мысық: Жарайды көрейік мьяяяу мьяяу.

Жүргізуші: Ендеше кезекті мысықтар биіне берейік.

Би: «Мысықтар»

Мысық: Ой қандай керемет билейсіңдер маған қатты ұнады. Көңіл күйім керемет болды.

Жүргізуші: Мысық ашуың басылған болса, тышқанды шақырсақ деймін. Бірақ сөз бер! Оны жемимін, қумаймын деп.

Мысық: Жарайды.

Күз Ханшайымы: Енді сендер бір біріңді ренжітпеңдер дос болып жүріңдер.

Жүргізуші: Көптен күткен күз келді

Жеміс жидек піседі

Жапырақтар сарғайып

Ағаштардан түседі

Көбейді күт береке

Астық толы қамбамыз

Құтты болсын мереке,

Алтын күзді тойлаймыз.

Ән: «Күз, күз күз келді»

Күз Ханшайымы: Қандай керемет ән жарайсыңдар!

Жүргізуші: Күз сыйлығын алыңдар

Сыйлығына қаныңдар.

Молшылыққа кенеліп,

Шаттық әнге салыңдар.

Би: «Кірпілер»

Мысықтың ашуы тағы шығып тышқанды қуып кетеді.

Жүргізуші: Ойын «саусақтар»

Шарты: Жеміс - жидектердің пішінін саусақпен кәрсету.

Күз Ханшайымы: өте жақсы, балалар, рахмет.

Енді мені басқа балаларда күтіп қалған болар.

Берекелі бақ дәулет,

Арта түссін тойланып.

Сау болыңдар, балалар,

Келгенше жыл айналып

Балалар: Күз ханшайымымен қоштасады.

Құрметті қонақтар, ата-аналар бүгінгі «Берекелі алтын күз, ерекелі алтын күз» - атты ертеңгілігімізді аяқтай отырып, күз берекелі, астықты болсын демекпін. Балалар көңілді музыканың сүйемелдеуімен залдан шығып кетеді.

Аукенова Асель Шаттықовна
 Ф.Оңғарсынова атындағы №77 мектеп гимназиясы
 ағылшын тілі пәні мұғалімі

Singular and Plural Nouns

	Singular and Plural Nouns			
	<ul style="list-style-type: none"> - students understand the execution of assignments in the singular and plural forms of nouns; - perform tasks on the topic. 			
	<ul style="list-style-type: none"> - explain to students the execution of assignments in the singular and plural forms of nouns; - perform assignments on the topic. 			
Lesson progress				
Stages of classes	Educational activities of the teacher	School children activities	Rating	Resources
Beginning of the lesson 	Organizational stage. Greeting school children, inventory, checking readiness for the lesson, drawing attention to the lesson. School children will be informed about the topic and purpose of the lesson.	School children prepare for lessons. Knows the purpose and theme of the lesson	 Formative assessment: the teacher gives feedback	 Thematic images, links, type of information

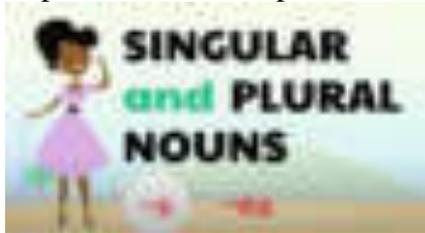
Middle of the lesson

Task 1.
Singular or Plural Nouns?

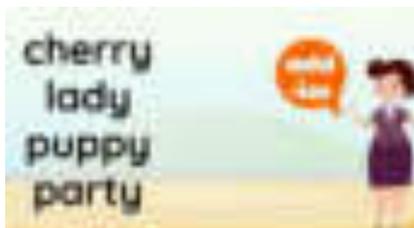
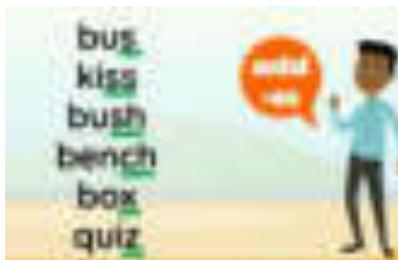

Explanation of the topic.

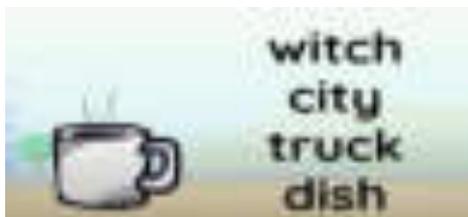

Task 2.
Plural Nouns Rule

add
-s

Task 3.
Your turn!

?

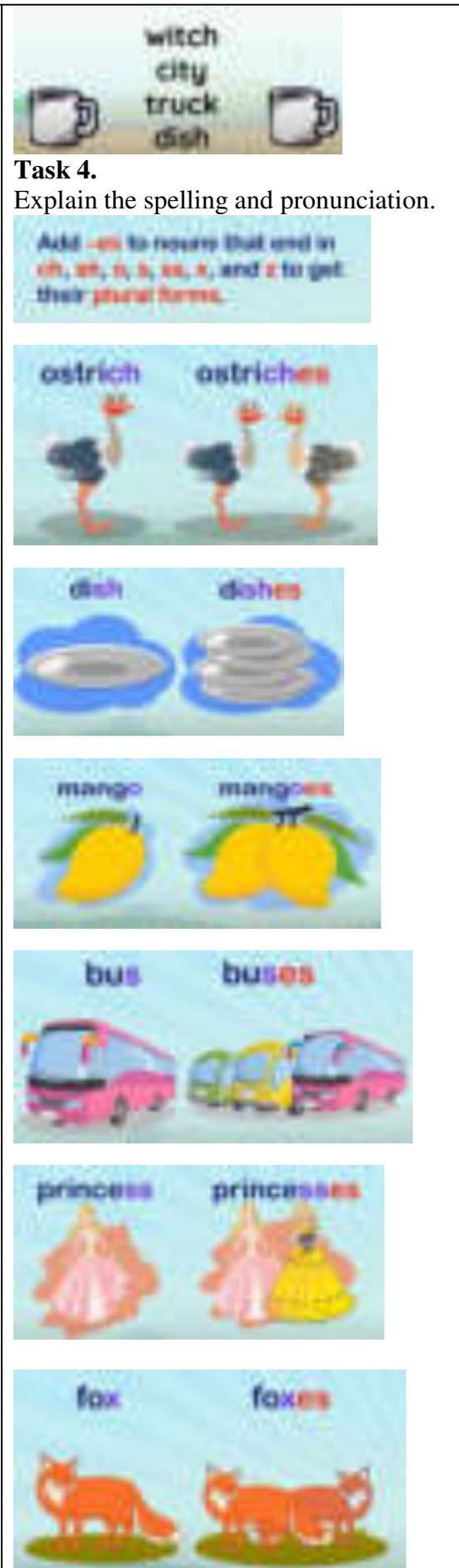
Students get used to writing and speaking in the plural.

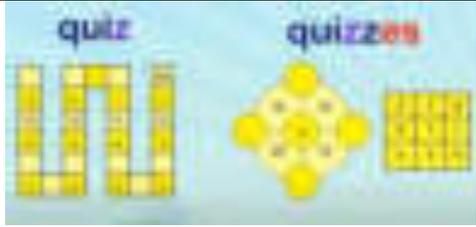

FA: «Sticer»

https://www.youtube.com/watch?v=UJNs_uNMTvgE

He conjures conjunctions and tells them to spell.

	 <p>witch city truck dish</p> <p>Task 4. Explain the spelling and pronunciation.</p> <p>Add -es to nouns that end in ch, sh, s, z, ss, x, and z to get their plural forms.</p> <p>ostrich ostriches</p> <p>dish dishes</p> <p>mango mangoes</p> <p>bus buses</p> <p>princess princesses</p> <p>fox foxes</p>	<p>Refers to the plural transformation of a given task.</p> <p>Determines the spelling and pronunciation in the personal and plural.</p> <p>Understands reading and writing.</p>	 <p>School children evaluate their level</p> <p>School children evaluate their level</p> <p>FA: Traffic light</p>	<p>Subscribe</p> <p>Reading</p>
--	--	--	--	---------------------------------

				
<p>End of class <i>5 min</i></p> 	<p>To summarize. He will remember and tell about the good qualities that he learned from today's lesson.</p> 	<p>Gives feedback on the lesson.</p>		

Ануарбекова Айгерим Ергебековна
Астана қаласы
“Астана Халықаралық Университеті”
студент-магистрант

Fostering English Grammar and Lexical Skills through Native Language

Introduction:

The acquisition of English as a second language has long been a global endeavor, and educators continually seek innovative methods to enhance the learning experience. One such approach gaining momentum is the integration of native language elements into English language instruction. This article explores the significance, aims, and novelty of developing grammar and lexical skills in English through the incorporation of native language words.

Significance:

Cognitive Bridge: Integrating native language elements into English instruction creates a cognitive bridge for learners. Recognizing similarities and differences between the two languages can facilitate a deeper understanding of English grammar and vocabulary. This comparative analysis fosters a more profound comprehension of linguistic structures.

Cultural Context: Language is inseparable from culture. By incorporating native language words, educators provide learners with a cultural context that enhances their understanding of English. This approach goes beyond rote memorization, encouraging students to grasp the nuances and connotations of words within specific cultural frameworks.

Enhanced Retention: Studies in cognitive psychology have shown that information is better retained when learners can connect new knowledge with existing mental frameworks. Integrating native language words provides learners with familiar anchors, aiding in the retention of English grammar rules and vocabulary.

Aims:

Facilitating Transferable Skills: The primary aim of integrating native language elements is to facilitate the transfer of skills. By leveraging the knowledge learners already possess in their native language, educators aim to expedite the acquisition of English grammar and lexical skills. This approach recognizes the foundation of linguistic knowledge that students bring to the learning environment.

Cultivating Linguistic Awareness: Through the integration of native language words, educators aim to cultivate linguistic awareness among learners. This involves not only understanding the mechanics of language but also appreciating the dynamic relationship between language and culture. Linguistic awareness promotes effective communication and encourages a lifelong interest in language learning.

Fostering a Positive Learning Experience: Learning a new language can be challenging, and maintaining motivation is crucial. By incorporating native language elements, educators aim to create a positive and engaging learning experience. When students see the relevance of their existing linguistic knowledge, they are more likely to stay motivated and actively participate in the learning process.

Novelty:

Dynamic Language Evolution: Language is dynamic and constantly evolving. The novelty of integrating native language words lies in acknowledging the fluidity of linguistic expression. This approach reflects the interconnectedness of languages and embraces the evolution of language over time.

Personalized Learning Paths: Each learner brings a unique linguistic background to the classroom. The novelty of incorporating native language words lies in the ability to personalize learning paths. Educators can tailor instruction to the specific linguistic needs of individual students, fostering a more inclusive and effective learning environment.

Technology Integration: The integration of technology adds a novel dimension to this approach. Language learning apps and online platforms can analyze a learner's native language patterns and provide personalized exercises that incorporate familiar words. This technological integration enhances the individualized nature of the learning experience.

Conclusion:

In conclusion, the development of English grammar and lexical skills through the integration of native language words holds significant promise for language education. The cognitive bridge, cultural context, and enhanced retention provided by this approach contribute to the overarching aim of cultivating transferable skills, linguistic awareness, and a positive learning experience. The novelty lies in recognizing the dynamic nature of language, personalizing learning paths, and incorporating technology to enrich the language learning process. As educators continue to explore innovative approaches, the integration of native language elements emerges as a valuable tool in the ever-evolving landscape of language education.

Серикбол Дауржан
Көкшетау қаласы
«Көктем» бөбекжайының
денешынықтыру нұсқаушысы

"Мектеп жасына дейінгі балаларды сауықтырудағы дене шынықтыру нұсқаушысының рөлі"

Жыл сайын өскелең ұрпақтың денсаулығына байланысты мәселелердің өзектілігі артып келеді. Мектеп жасына дейінгі балалар ерекше алаңдаушылық тудырады. Өздеріңіз білетіндей, баланың дамуы мен тәрбиесі көбінесе оны қоршап тұрған ересектерге және олардың мінез-құлқымен қандай мысал келтіретініне (оң немесе теріс) байланысты. Бұл негізінен мектеп жасына дейінгі баланың отбасы мүшелері. Сондықтан, өз денсаулығына және балалардың денсаулығына саналы көзқарас, ең алдымен, ата-аналарда қалыптасуы керек.

Балалардың денсаулығы олардың өмір сүру жағдайларымен байланысты, ата-аналарының денсаулық жағдайына, тұқым қуалаушылыққа және тіпті ата-аналарының кәсібіне байланысты. Сондықтан балалардың денсаулығын нығайту, олардың физикалық дамуына ықпал ету әсіресе өзекті. Қазіргі уақытта барлық елдердің ғалымдары мен дәрігерлері дене жаттығулары мен жалпы қозғалыстарды денені сауықтырудың және аурудың алдын алудың маңызды құралы ретінде қарастырады.

Балалармен жұмыс барысында мен қазіргі балалардың өте мобильді екендігіне назар аудардым. Олардың күнделікті өміріндегі барлық сәттер қозғалыстарға толы. Сонымен қатар, барлық елдердің дәрігерлері мен ғалымдары аурудың деңгейі жоғары екенін дәлелдейді. Мүмкін олардың сырқаттануының себебі қозғалыстың жетіспеушілігінде емес, қозғалыс белсенділігінің дұрыс ұйымдастырылмауында, сондай-ақ балалар мен ата-аналар арасындағы дене шынықтыру туралы жеткіліксіз қалыптасқан білімде болуы мүмкін.

Сондықтан менің жұмысымның мақсаты – әр түрлі жұмыс формалары арқылы балалардың салауатты өмір салтын қалыптастыру. Ал болжамды нәтиже – топтағы балалардың аурушаңдық деңгейінің төмендеуі. Оны жүзеге асыру үшін келесі міндеттерді анықтады:

1. Денсаулықты сақтау және денсаулықты нығайтатын моторлық мінез-құлықты қалыптастыру. Негізгі қимылдарды дұрыс орындау дағдыларын қалыптастыру;
2. Балаларда икемділікті, ептілікті, жылдамдықты, төзімділікті, күшті, тепе-теңдік пен қимылдарды үйлестіруді дамыту;
3. Қозғалыс белсенділігіне қызығушылықты сақтау;
4. Салауатты өмір салтын қалыптастыру;

Мәселелерді шешу үшін арнайы жағдайлар жасалды: стандартты және стандартты емес жабдықтар шоғырланған топтардағы дене шынықтыру бұрыштары (*қырлы және профилактикалық жолдар, массаж төсеніштері, сақиналар, кегльдер және т. б.*) көшедегі спорт алаңы (*Денсаулық жолы, ұзындыққа секіруге арналған шұңқыр лақтыруға арналған қашықтағы нысана және т. б.*)

Балалардың адам денсаулығы туралы алғашқы білімдерін зерттеп, дене шынықтыру - сауықтыру үйірмесіне танымдық сабақтар жоспарланады. Қозғалыс дағдыларын дамыту және физикалық қасиеттерді жетілдіру үшін мен балалармен зал мен ауада, қысқы уақытта қысқы

стадионға шыға отырып, дене шынықтыру сабақтарын өткіземін. Сабақта Мен әртүрлі мотивацияны қолданамын: "Кішкентай спортшылар", "Олимпиадашылар". "Шатырдағы мысық", "Қоңыр аю", "Тас арыстан" және "Ниндзя тасбақалары" сияқты ашық ойындар балалардың денсаулығына баға жетпес пайда әкеледі. Көптеген қызықты ойындар доппен, арқанмен және басқа заттармен өткізіледі. Ашық ойындар балалардың денсаулығы мен жалпы дамуына пайдалы әсер етеді. Балалар қаттырақ болды, кеңістікті жақсырақ шарлады, екі аяқпен дұрыс секірді, жылдам жүгірді және допты ұстады.

Сондай-ақ, мен ата-аналармен бірге "Денсаулық күні", "Әке бәрін жасай алады", "Әке, ана, мен спорттық отбасымын", "Менің анам бәрінен жақсы" мерекесін ұйымдастырамын, онда балалар қосымша сергектік пен денсаулық алады, сонымен қатар өз дағдыларын көрсетуге мүмкіндік алады. Мен отбасылармен тығыз байланыста жұмыс істеймін. "Балалардың денсаулығы", "Ойынға еліктеу қимылдары", "Бірге қозғалу" атты кездесулер-семинарлар өткізіліп, ата-аналарға балаларды сауықтыру бойынша қосымша әдебиеттер ұсынылады. Ата-аналар балаларымен бірге демалу бойынша отбасылық тәжірибелерімен бөліседі. Ата-аналармен жеке әңгімелер олардың назарын балаларының сауығуына аударуға көмектеседі. ("Жаттығу", "Ауа-райына сай киіну") және т.б. отбасылардың салауатты өмір салтын зерттеу мақсатында ата-аналар арасында "Отбасының қозғалыс режимі" сауалнамасын жүргіземін. Сауалнамаларды талдау көрсеткендей, салауатты өмір салтын ұстанатын отбасылар саны жыл сайын артып келеді. Фотокөрме сияқты ата-аналармен жұмыс жасаудың бұл түрі ата-аналарға балалардың қозғалыс белсенділігін дамыту бойынша нұсқаушының жұмысын бақылауға мүмкіндік береді. Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде "Спорттық өмір" спорттық бұрышы жасалды, онда мен балалардың денсаулығын нығайту туралы қосымша ақпарат орналастырамын және т.б.) Ата-аналармен бірге дене шынықтыру сабақтары біздің тәжірибемізге біртіндеп ене бастады, балалар мен ата-аналар арасындағы қарым-қатынасты үйлестіруге ықпал етті, ата-аналарды баламен бірлескен қозғалыс әрекеттеріне бейімдеді. Бұл бала мен ата-ана бірге сөйлесе алатын, ынтымақтасатын, өзара әрекеттесе алатын сәт. Дәл осы уақытта ересек адамның барлық назары балаға бағытталған. Ата-аналарға баласын бақылау мүмкіндігі беріледі, бұл олардың тәрбиесінің нәтижесін бағалауға мүмкіндік береді. Ата-аналардың балалармен бірлескен дене шынықтыру сабақтары жұмыстың өзекті және тиімді түрі болып табылады. Мен тәрбиешілер мен ата-аналарға балалармен дене шынықтыру-сауықтыру жұмыстары бойынша кеңестер мен жадынамалар әзірледім: "Үйде дене жаттығуларын қалай дұрыс ұйымдастыруға болады", "көзге арналған Гимнастика" және т. б.

Мен үшін ең бастысы - ата-аналар өз балаларына назар аударды, ал балалар дене шынықтырумен айналысуға қызығушылық танытты. Осылайша, аурудың төмендеуі байқалды. Тәрбиешілердің, дене шынықтыру жетекшісінің, психологтың, музыкалық жетекшінің және ата-аналардың бірлескен жұмысы ата-аналар мен балалар ұжымдарындағы қарым-қатынастың айтарлықтай жақсаруына әкелді. Ата-аналардың көпшілігі балалардағы өзгерістерді атап өтті, олар көпшіл, сенімді, қамқор болды, бұл барлық отбасы мүшелерінің бірлігіне әсер етті.

Осылайша, мен біздің балабақшадағы дене шынықтыру нұсқаушысының жұмысы балалардың физикалық дамуының белгілі бір көрсеткіштерінің жиынтығына дейін азаймауын және олар мен сияқты өмір бойы спорт пен қозғалысты жақсы көретінін қалаймын. Дене шынықтырумен достық қарым-қатынас пайдалы және жағымды әдет болып қалуы үшін, ал салауатты өмір салты ана мен әке болған кезде де шұғыл қажеттілік болып қала береді. Балабақшада баланың дене шынықтыруға деген көзқарасын қалыптастыру керек, бұл адамға өзін-өзі бағалауға және еркіндікке ие болуға мүмкіндік беретін мәдениет ретінде.

Жикетова Анар Семейхановна
воспитатель
ГККП «Ясли - сад №89»
при акимате города Астаны

«Осеннее путешествие в лес»

Организованная деятельность в средней группе (дети 3-х лет)

Цель: Закрепить представления детей об осени, ее признаках.

Задачи:

Образовательные:

1. Расширять знания детей об осени, как времени года.
2. Закреплять знания цветов: желтый, красный, зелёный.
3. Продолжать учить определять величину предметов: одинаковые, широкий – узкий, большой – маленький; понятие: один-много.

Коррекционно-образовательная: способствовать правильному выполнению и пальчиковой гимнастики и танцевальных движений в музыкальной игре.

Развивающие: Развивать внимание, самостоятельность, мелкую моторику рук.

Воспитательные: Воспитывать любовь и бережное отношение к природе.

Коррекционно-воспитательная: Воспитывать отзывчивость, усидчивость.

Билингвальный компонент: осень-күз, белка – тиін, ежик - кірпі

Тип - обобщение, систематизации и закрепления знаний и умений об осени.

Форма - групповая

Материал: корзина с разноцветными листьями, разрезные картинки про приметы осени, декорации об осени, мягкая игрушка солнышка, игрушки белки и ежа, корзины, шишки, орехи, орехи для угощения.

Предварительная работа: наблюдения за осенними явлениями на прогулках; чтение и разучивание стихотворений об осени; пальчиковые игры об осени, рассматривание иллюстраций на тему: «Осень».

ХОД организованной деятельности: Утром встали малыши

В детский садик все пришли.

Я всем рада, как всегда,

Поздороваемся, друзья,

Скажем всем: «Доброе утро!» - «Сәлеметсіз бе»

Пусть доброе утро будет теплым, радостным, веселым.

- Ребята, скажите, какое сейчас время года?

- Осень. Правильно на казахском как? (Күз)

- Осень какая бывает? (ранняя, золотая, поздняя, веселая, грустная)

- Давайте сейчас вспомним все что, знаем об этом прекрасном времени года.

Прием «Корзина идей»

1. Становится прохладно, солнце уже не так греет, листья разноцветные, листопад, часто идут дожди, птицы улетают в теплые края, надеваем теплые вещи.

А сейчас поиграем, приготовили пальчики:

Дожди, дождик кап-кап-кап,

Мокрые дорожки,

Все равно пойдем гулять и наденем сапожки.

- Дети, а сейчас я предлагаю отправиться погулять по осеннему лесу.

- Ой, смотрите, нам выглянуло солнышко. Оно хочет с нами поиграть.

- Посмотрите внимательно, у солнышка все лучи одинаковые?

- Нет, они разноцветные. А найдите, пожалуйста, самый короткий лучик.

- Посмотрите на эти лучики. Чем они отличаются? (*один лучик широкий, другой – узкий*)

- А теперь давайте попрыгаем через лучики. Молодцы, солнышку понравилось с нами играть. Отправляемся дальше.

- Дети, а кто живет в лесу? (*Волк, ежик, лиса, медведь, заяц и т.д.*)

- Все эти звери как можно одним словом назвать? (*Дикие животные*)

- Дикие животные сами добывают пищу, о них человек не заботится.

- Ребята, слышите, кто – то шуршит? (*Ежик - кірпі*)

- Ежик тоже готовится к зиме. Он себе утепляет гнездышко, кладет туда осенние листочки, мягкую травку, чтобы ему было зимовать тепло и уютно. -- Давайте поможем собрать ежику листья: желтые листья - в желтую корзину, красные - в красную, зеленые – в зеленую корзину.

- Много листочков стало, думаю, нашему ежику будет достаточно листиков. Давайте поближе положим листочки, он сам разберется с ними.

Ежик говорит нам: «Спасибо».

- Отправляемся дальше.

- Кто же у нас следующий зверь будет, догадаетесь, если отгадаете **загадку**:

Кто по елкам ловко скачет

И взлетает на дубы.

В дупле орешки прячет,

Сушит на зиму грибы (*Белка - тиін*)

- Давайте посмотрим: Да, похоже, что белочка живет.

- Белочка-хозяйюшка тоже к зиме готовится, делает запасы.

- Посмотрите, шишки, орешки приготовила, только мне, кажется, что-то здесь не так, непорядок и белочка мне говорит, что ее бельчата-озорники расшалились и раскидали все запасы на земле.

- Хотите белочке помочь? (*Да*)

- Для этого сначала нужно взять по 1 шишке и пройти сюда на полянку. Белочка будет смотреть за вами, как вы правильно все делаете: одну шишку в руки и отходим в сторонку.

Приготовили шишечку в руки: одна шишка у нас в руке.

Гимнастика для глаз.

Однажды в осеннем лесу

Висела шишка у всех на виду.

Висела и на всех глядела (*большие глазки делаем*).

Лось сказал, что низко (*глядим на шишку*),

А зайчонок высоко (*на шишечку свою смотрим*).

Белочка сказала близко (*каждый смотрит на свою шишку*),

А ежонок далеко.

- А теперь положим шишки в корзину. Молодцы какие, шишки мы собрали.

- А теперь берем орешки: возьмем в каждую руку по одному орешку и становитесь на поляну. Приготовили шишки.

Музыкальная игра «Осенью мы в лес пошли» с орешками.

Молодцы, и белочку повеселили.

Соберем орешки в корзину. Белочка говорит нам: «Большое Спасибо за помощь»

Дети: «Пожалуйста».

Ребятки очень вежливые, белочка. С белочкой давайте попрощаемся: «До свидания!»

- А теперь нам пора возвращаться в детский сад: покружились, покружились и в детском садике очутились.

- Вам понравилось наше путешествие?

- Где же мы были? (*В лесу, осеннем лесу*)

- А кто же нам встречался в лесу? (*ежик, белка*)

- Скажите, как мы помогали ежу? (*листочки собрали в разные корзины*)

- Как мы помогали белке? (*шишки собирали, орешки, потанцевали, повеселили белку*)

- Какие молодцы. Лесные жители тоже хотят вас отблагодарить, и они приготовили вам сюрприз (*орешки*)

- Что скажем им? (*Рахмет - Спасибо*).

Тюлюбаева Гульнара Тулегеновна,

учитель английского языка

школа-лицей №60 г.Астана

Бахтиярова Анаргуль Жулатовна,

учитель английского языка

Международной специализированной гимназии №81

“Astana English School”

Роль словообразования в процессе обучения английскому языку

Словообразование – важная тема в учебной программе английского языка. Оно, по существу, пронизывает все темы морфологии и имеет большое значение для понимания многих явлений языка. Словообразование является основным средством обогащения языка. Поэтому, изучая словообразование, мы прослеживаем пути и средства пополнения словаря. Словообразование обычно включает в себя словообразовательные элементы (морфемы), которые уже существуют в языке. Это позволяет нам быстрее и лучше раскрыть значение новых и неизвестных слов. Следовательно, изучение словообразования тесно связано и с проблемами морфологического строения слова, и со способами пополнения словарного запаса языка.

Словообразовательные процессы в языковой системе тесно связаны как со словарным запасом, которому они служат, так и с грамматикой. Здесь происходит не только прямое отражение постоянных изменений, происходящих в словарном запасе языка при словопроизводстве, но и в связи с изменениями в общественной жизни и деятельности человека.

Существующее сейчас морфологическое словообразование в английском языке включает в себя следующие: аффиксационный, сочетающий слова (слияние) и безаффиксальный способ словообразования. Новое слово может образоваться в результате соединения двух и более корней вместе. Изучение видов словообразования является основой организации других языковых навыков в соответствии со

способностью реализовать структурные и семантические особенности слова. Необходимо максимально использовать потенциал слово-формирования при усвоении лексического материала. Изучение словообразования способствует развитию логического мышления, а также способностей к анализу и синтезу.

Словообразование полезно для учеников, т.к. словообразование – это полезный и важный навык, который учащиеся могут развивать в начальной школе. Он не только расширяет знания детей о понятиях грамматики, но и показывает им, как устроен английский язык. Многие слова, которые мы используем, состоят из корня плюс какого-либо префикса или суффикса. Понимание этих концепций помогает детям понять, как строятся слова. Навыки словообразования помогают расширить словарный запас детей и улучшить беглость чтения.

Процесс словообразования, посредством которого может быть обогащен любой словарный запас языка, очень важен в преподавании и изучении английского языка.

Словообразование играет важную роль в процессе обучения английскому языку, так как оно позволяет учащимся расширять свой словарный запас, понимать значения слов, и эффективнее выражать свои мысли, а также улучшать свои навыки в чтении, письме, говорении и понимании речи.

Вот несколько аспектов, в которых словообразование влияет на обучение:

1. Расширение словарного запаса:

Процесс словообразования позволяет образовывать новые слова из уже известных корней, приставок, суффиксов и аффиксов. Это помогает учащимся быстрее запоминать новые лексические единицы.

2. Понимание значения слов:

Знание основ слов и их частей помогает понимать значения новых слов. Например, если ученик знает значение приставки или суффикса, он может догадаться о значении целого слова.

3. Грамматическая компетенция:

Способность образовывать формы слов и понимать их грамматическую структуру существенна для правильного использования слов в предложениях. Знание, например, как образуются формы различных частей речи, помогает в построении правильных предложений.

4. Способность создавать новые выражения:

Знание механизмов словообразования даёт возможность учащимся создавать новые слова и выражения, что важно для богатства языкового выражения и адаптации к разным контекстам.

5. Улучшение навыков чтения и письма:

Знание словообразования облегчает чтение текстов, так как ученики могут угадывать значения некоторых незнакомых слов. Также это полезно при написании текстов, так как ученики могут использовать свои знания для создания разнообразных выражений.

6. Понимание истории слов:

Знание происхождения слов, основ и их изменений с течением времени помогает учащимся лучше понимать структуру и развитие языка.

Обучение словообразованию важно в контексте общего языкового обучения, так как оно способствует более глубокому и системному пониманию английского языка.

Существует несколько различных способов словообразования в английском языке. Один из наиболее распространенных способов - это добавление приставок и суффиксов к корню слова. Например, добавление суффикса "-er" к глаголу "teach" создает существительное

"teacher" (учитель), а добавление приставки "un-" к прилагательному "happy" создает противоположное значение слова - "unhappy" (несчастный).

Словообразование также помогает ученикам понять связи между словами и их значениями. Например, приставка "dis-" может использоваться для образования слов, которые описывают отрицательные или противоположные значения. Так, слово "like" (нравится) может быть преобразовано в "dislike" (не нравится).

Кроме того, словообразование помогает ученикам разобраться в правилах произношения слов. Например, некоторые суффиксы могут изменять произношение корневого слова. Например, суффикс "-ion" в слове "information" (информация) выполняет роль мягкого согласного, а не простого звука "о".

Словообразование также помогает ученикам улучшить графическое представление слов. Путем изучения словообразования ученики могут узнать правила орфографии и правильного написания слов. Например, суффикс "-ful" в слове "beautiful" (красивый) помогает ученикам понять, что после букв "l" и "n" пишется "ful", а не "full".

Наконец, словообразование также помогает ученикам с лексикой и лексико-грамматическими правилами. Изучение словообразования позволяет ученикам узнать синонимы, антонимы и связанные слова. Например, добавление приставки "re-" к глаголу "write" создает глагол "rewrite" (переписывать), что указывает на действие повторного написания.

Словообразование в английском языке играет важную роль в процессе обучения, обогащая словарный запас и улучшая коммуникативную компетенцию. Процесс аффиксации, трансформации и синтеза создает новые слова из существующих и открывает новые возможности для выражения.

Кроме того, конверсия – процесс изменения части речи без изменения формы, что позволяет эффективно использовать одни и те же корни для разных целей. Например, "to drink" (глагол) и "a drink" (существительное).

Словосложение также вносит свой вклад, объединяя два или более слова для создания нового. Это позволяет точнее и кратко выражать идеи. Например, "smartphone" объединяет понятия "smart" и "phone".

В процессе обучения английскому языку учащиеся учатся распознавать корни, аффиксы и их комбинации, что существенно улучшает понимание новых слов и их использование в контексте. Этот подход также способствует формированию навыков анализа слов, что полезно при чтении и понимании текстов на английском языке.

Для успешного закрепления знаний по словообразованию важно разрабатывать различные виды упражнений, учитывая специфические трудности в употреблении слов со словообразовательными элементами, дидактический принцип от простого к сложному и необходимость применения упражнений, требующих активности и самостоятельности.

Упражнения на словообразование являются эффективным способом, усиливающим мотивацию учащихся к углублённому изучению лексики английского языка. Упражнения на словообразование можно рассматривать как эффективное средство для активизации мыслительной деятельности школьников. Для выполнения упражнений требуются интеллектуальные умения, например, наблюдение, сравнение, распределение слов по группам, анализ и обобщение. Упражнения на словообразование обеспечивают динамичность и продуктивность мышления в процессе умственной деятельности и становятся средством интеллектуального развития.

Приведём примеры упражнений.

I. Упражнения с использованием метода конструирования.

1) Образуйте от следующих слов:

а) глаголы: usage, indication; movable; stabilizer; simulation; carrier; organization;

б) существительные: perform; construct; penetrate; realize; equip; flexible; significant.

2) Образуйте производные от следующих слов: to fly; to navigate; to adjust; to maneuver.

II. Упражнения, усиливающие интерес студентов к процессу словообразования.

1) Определите по суффиксам и префиксам, к какой части речи относятся слова: flexibility; active; multinational; achievement; considerable; sensor; equipment; available; superplastic; functional; production; magnetic; professional.

2) Найдите слова, относящиеся к одной словообразовательной модели: visibility; flying; airspeed; capability; airstream; personal; maneuvering; structural.

3) Выделите суффиксы и префиксы и определите их значение в следующих словах: starter; multipurpose; detector; multiton.

III. Упражнения для развития словообразовательной догадки.

1) Определите значение нового слова, образованного от известной основы с помощью знакомых словообразовательных элементов: additional; multiobjective; stability; acceptance; adaptability.

2) Определите значение незнакомого сложного слова, если известны компоненты данного слова: cargopassenger; all-purpose; mail-carrying; solar-powered; flightcrew; fuselage-mounted; long-range; first-class; position-finding; airstream.

Упражнения на словообразование входят в общую систему упражнений, предназначенных для развития умений и навыков использования лексического материала в говорении, чтении и письме. В упражнениях предусматриваются действия, активизирующие мыслительную деятельность учащихся, развивающие творческие способности и позволяющие использовать новый материал во всех формах речевого общения. Выполнение упражнений будет способствовать закреплению знаний, полученных при изучении теории словопроизводства, и созданию оптимальной лингвистической основы для дальнейшей учебно-познавательной деятельности.

Таким образом, словообразование в английском языке не только обогащает лексикон, но и является важным инструментом для успешного владения языком, улучшая коммуникативные навыки и способствуя глубокому пониманию лексической структуры.

Список использованной литературы:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учеб. пособие. 2-е изд., перераб. М.: ФЛИНТА; Наука, 2012. 376 с.

2. Волкова Н. В. Роль словообразования в процессе изучения английского языка будущими учителями / Н. В. Волкова // Романо-германские языки: интеграция методики преподавания и филологии : материалы Республ. оч.-заоч. науч.-практ. конф. с междунар. участием. – Горловка: Изд-во ОО ВПО «ГИИЯ», 2016. – С. 21–23

3. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. – М.: Наука, 1976. – 312 с.

4. Милотаева, О. С. Особенности работы над лексикой в процессе преподавания иностранного языка в вузе / О. С. Милотаева. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 5 (85). — С. 501-503.

Мирманова Малика
Павлодар қаласының
Мәшһүр Жүсіп атындағы
жалпы орта білім беру мектебінің
3 «Б» сынып оқушысы

«Дарынды шәкірт – білікті ұстаздан»

«Халықты халықпен, адамды адаммен теңестіретін – білім» деп Мұхтар Әуезов атап көрсеткеніндей, егемен елдің келешегі кемел білім мен ұлағатты тәрбиеге байланысты.

Ұстаз – ұлағатты есім. Шәкірттерін білім нәрімен сусындатып, жақсы қасиеттерді бойына дарытып, тәлім-тәрбие, адамгершілік рухта бағыт-бағдар беруде ұстаздың еңбегі зор. Сондықтан да ол әрдайым қасиетті тұлға ретінде ерекшеленеді. Тәуелсіз ел атанып, тіліміздің мәртебесі артып, әлемге атымызды танытып жатқан кезеңде ұлттың, елдің болашағы – жас ұрпақ тәрбиесіне де мықты көңіл бөлінуі қажет. Осы егеменді, тәуелсіз Қазақстанда өркениетке апарар жолдың бастауы – мектеп десек, мектептің басты тұлғасы – мұғалім.

Адамның адам болып қалыптасуына ата-аналармен қатар, мұғалімнің де рөлі зор. Осы ұстаздар жайында халқымыздың ұлы батыры Бауыржан Момышұлы "Ұстаздық - ұлы құрмет. Себебі, ұрпақтарды ұстаз тәрбиелейді. Болашақтың басшысын да, данасын да, ғалымын да, еңбекқор егіншісін де, кеншісін де ұстаз өсіреді... Өмірге ұрпақ берген аналарды қалай ардақтасақ, сол ұрпақты тәрбиелейтін ұстаздарды да солдай ардақтауға міндеттіміз" деген. Бала бойына ата-анадан кейінгі ақыл-ой, адамгершілік, әдептілік, ар-ұят, ұлттық сана-сезімді сіңіруші адам – мұғалім.

"Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға" дегендей, ел ертеңі болып табылатын ұландардың бойына білім мен өнерді, адамгершілік пен адалдықты, туралық пен шыншылдықты, рухани байлық пен ұлттық қасиеттерді сіңіріп, оларды тұлғалы азамат етіп қалыптастыруда ұстаздың орны бөлек.

Павлодар қаласының Мәшһүр Жүсіп атындағы жалпы орта білім беру мектебінің табалдырығын аттап, 2021 жылы 1 сыныпқа оқуға келгенде алдымнан күлімдеп қарсы алған ұстаздық жолда тапжылмай еңбек етіп келе жатқан, ұлағатты ұстаз бастауыш сынып мұғалімі – Арыстанбекова Жанар Қымбатовна еді.

Жанар Қымбатовна - ұлағатты ұстаз ғана емес, қос перзент тәрбиелеп отырған - аяулы ана. Қазіргі уақытта мектебіміздің арасында сыйлы, шығармашыл, білікті, ұлы ұстаз.

Жан дүниесіне үніле қарасаңыз өте байсалды, білімді, терең ойлы, тұла бойы тұнып тұрған талант иесі. Бір жымиғанының өзі адамды шабыттандырып, керемет бір күйге бөлейді.

«Адамның адамшылығы - жақсы ұстаздан» деп ұлы Абай айтқандай, ұстаз тәрбиесі мен өнегесі шәкірттің болашақ азығы. Жақсы ұстазға кезігіп, тәлім-тәрбие алған шәкірт өмір майданында мойымай күресіп, болашақ жолдарда бағытынан таймасы анық.

Байжнова Айман Кадырканкызы
КГУ ШГ №118 г. Алматы
учитель немецкого языка

Я – педагог
Эссе

Я очень долго думала перед тем как написать мое эссе под этим названием. Почему именно эту тему выбрала я? Именно потому что это профессия была выбрано мною уже самого детства. Конечно и не хочу скрывать, что в этом выборе сыграли роли первую очередь мои родители, которые всегда говорили, что самое хорошая профессия – это профессия учителя. Так как они еще были люди советского союза и всегда говорили, что надо уважать своих учителей, что всегда надо выполнять ихние требования.

Мечта каждого учителя – видеть своего ученика успешным, счастливым, достигшим высот в своём любимом деле. С выбором профессии у меня не возникло трудностей, потому что рядом со мной всегда были учителя – умные, добрые, внимательные, преданные своему делу, например, как Мария Жаукееновна – мой классный руководитель, Ажар Жумадиловна, Салиха Салиевна и другие. Я помню своих учителей. Мне хочется обнять каждого, ведь благодаря им я ни разу не усомнилась, что моя профессия – это правильный выбор.

К сожалению не все родители понимают, что каждый педагог на каждом своем уроке, вложит всю усилию, чтобы усвоил каждый ученик из тридцати сидящие на уроке, используя всякие новые методы, технологий, забывая при этом о своей семье и детях. Было бы хорошо если все родители поняли бы, что именно учителя играют главную роль в получении образовании и воспитании и направление в будущем в их жизни.

Я думаю, что учитель должен быть чутким, справедливым, грамотным, с большим открытым сердцем. Учитель – олицетворение мудрости и уважения, пример для подражания.

Учитель – помощник и друг для школьников. Моя задача наладить правильные взаимоотношения с детьми. Не выделять сильных и слабых, а быть с ними равной, при этом уметь найти индивидуальный подход к каждому ученику. Я стараюсь быть примером для детей всегда, стараюсь всегда замечать и поддерживать, быть в их стороне детей из не благополучной семьи, которые на каждом уроке выслушивают оскорбление, унижение на свой адрес со стороны своих одноклассников. Педагог непрерывно влияет на всех учащихся сразу и на каждого из них в отдельности: словом, жестом, действием, молчанием. Воспитывает каждая мелочь, каждое движение души педагога. Очень точно подметил эту особенность А.С. Макаренко: «Не думайте», - говорит он, - что вы воспитываете ребенка только тогда, когда с ним разговариваете, или поучаете его, или приказываете ему. Вы воспитываете его в каждый момент вашей жизни.»

Каким должен быть современный учитель? На мой взгляд, современный учитель — это тот учитель, который может реализовывать себя в выбранной профессии в современном обществе с современными детьми. А также учитель должен ориентироваться в тех сферах, которые могут интересовать его учеников в повседневной жизни. Учитель должен иметь представление о фильмах, журналах, телевизионных передачах, играх, которые интересны детям, для того, чтобы вовремя скорректировать интересы, где-то оградить, где-то направить. То есть развивать критичное отношение ребенка к получаемой информации.

Жомартова Динара Жаксыбековна
Түркістан облысы Бәйдібек ауданы
Жиенкұм жалпы орта білім беретін мектебі
ағылшын тілі пәні мұғалімі

Ағылшын тілі сабағында ақпараттық технологияны қолдану

Ақпараттандыру жағдайында білім беру саласында компьютерлік техниканы, интернет, компьютерлік желі, электрондық және телекоммуникациялық құралдарды, электрондық құралдарды пайдалану арқылы білім сапасын көтеру маңызды мәселе. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру» - деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту көзделді. Оқу үрдісінің тиімділігіне қол жеткізу үшін, білім алушылардың танымдық қызығушылығын дамыту тұрғысынан әртүрлі құралдарды қолдануға болады. Осы педагогикалық жағдаяттарды орындау құралдарының бірі- ақпараттық- коммуникациялық технологияны қолдану. Ағылшын тілі- халықаралық тіл, қазақты дүниеге танытатын, әлемдік деңгейге шығаратын тіл. Сондықтан да орта мектептердегі ағылшын тілі пәні мұғалімдерінің мақсаты - оқушылардың сөйлеу дағдысын дамыту, қарым- қатынас біліктілігін қалыптастыру, ағылшын тілін меңгертіп, еркін сөйлеуіне жағдай тудыру. Оқушылардың мәселелерді талқылау түріндегі пікірталас әдістерін, елтану материалдарын, иллюстрацияларды, фотосуреттерді кеңінен қолдану ақпараттық- коммуникациялық технологияны қолдану арқылы орындаған жөн. Электрондық оқулықтармен жұмыс негізгі үш деңгейде атқарылады:

- Оқу;
- Оқыту;
- Бақылау және тексеру.

Электрондық оқулықтар білім алушылардың өз бетінше жұмысын және олардың жоғары танымдық белсенділігін арттырады, олардың терең де тиянақты білім алу сапаларын көтереді. Сонымен қатар оқу үрдісінің алға қойған мақсатынан бастап, қол жеткен нәтижесіне дейінгі аралықты қамтиды. Интернет арқылы ғаламдық желінің ақпараттық ресурстарын қолдана отырып, оларды оқу үрдісіне енгізіп, мәселелердің келесі жолын тиімді шешуге болады. Ағылшын тілін оқытуда интернет беретін мүмкіндіктер:

- алыстағы ақпарат көздерін пайдалану;
- түрлі жүйелерге ену арқылы өз бетімен іздену;
- сұраныс бойынша ақпарат алу
- интернет тараптарында берілген тапсырмалар мен жаттығуларды орындау;
- ақпаратты кез-келген арақашықта тез арада жеткізу;
- өзі оқып отырған тілде электронды пошта арқылы хат алмасу;
- ақпараттың қажетті түпнұсқасына қосылу;
- Интернеттен алынған материалдарды талдау негізінде ауызша сөз іскерліктерін жетілдіру;

- жазбаша серіктеріне хат жазу, жауап жазу, баяндама, реферат, тағы басқа жазба жұмыстарын дайындау арқылы жазбаша тіл білігін арттыру;
- өзі оқып отырған тіл елінің тарихы мен мәдениеті, салт-дәстүрлері, экономикалық даму ерекшеліктерін қамтитын танымдық білімдерін кеңейту;
- Дайын мультимедиялық және компьютерлік оқу жүйелерін пайдалану.

Бұл бағыт шет тілін оқыту саласында кең тараған. Ағылшын тілін үйренуге арналған компьютерлік бағдарламалар оқытылатын фонетикалық, лексикалық, грамматикалық материалдарды бекітуге арналған жаттығулары бар дайын мультимедиялық оқыту курстарын пайдалануға негізделген. Компьютерлік оқыту бағдарламасы лексикалық, грамматикалық дағдыларды қалыптастыруға және айтылымға да бағытталған, олардың қолданылуы коммуникативті құзіреттілігін арттыруға, сөздік қорын молайтуға, сондай-ақ ағылшын тілін есту арқылы жақсы түсінуге, қызығушылығын арттыруға және білім алушылардың ағылшын тілін үйренуге мотивациясын арттыруға арналған. Ойын әдістері, жауапты толықтыру, викторина, эссе жазу, дауыс беру, жіберілген деректерді енгізу. Оқушылардың жауаптарын мұғалім қадағалайды және олардың ең үздіктерін атап өтуге болады. Білім алушыларға үлкен ақпараттық білім кеңістігіне жол көрсетеді.

Бегимбетова Айша
Шымкент қаласы
BOSTON мектебінің 3 «А» сынып
оқушысы
Аженова Меруерт Аманқожақызы
сынып жетекшісі

«Біліміден шыққан сөз»

*«Ұстазы мықтының – ұстанымы мықты»
«Еліміздің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында,
ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында»
Н.Назарбаев.*

Ұлтымыздың жарық жұлдызындай ұлы ұстаз Ахмет Байтұрсынов «Білімділікке жеткізер баспалдақ, ол біліктілік, сол білімді іске асыра білу дағдысы» деп айрықша көрсеткен. Жаңа ғасыр мұғалімі шәкірт алдында терең білім, жан-жақты білікті тұлғасымен дараланып қадірленуі тиіс.

Мектеп табалдырығын аттаған жас бала ертеңгі ел тұтқасы десек, оларды парасатты, саналы азамат етіп тәрбиелеу — әрбір ұстаздың борышы. Бүгінгі мұғалім кіші мектеп оқушыларына тек білім беріп қана қоймай, оларға халықтық педагогиканың нәрлі қайнарымен сусындату, әрбір оқушы бойына ұлттық мінез-күлық, адамгершілік, сыпайылық пен кішіпейілдік қасиеттерін қалыптастыруға, баланың жан дүниесін рухани қазыналармен байытуға, қазақ халқының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін меңгертуге тиіс.

Менің ұстазым – ешкімге ұқсамайтын еңбекқор, білімді мейірімді жан. Бізді жадыраған жаздай жылы жүзімен қарсы алып, партаға отырғызып, қолымызға қалам беріп, әріп үйретіп, кітаптың алғашқы бетін ашқан сәттен-ақ өмірдің ақ пен қарасын, жақсы мен жаманын, оңы мен солын, әрқашан жақсы өмір сүріп, жақсы адам болып қалу жолын үйретуге білек жеңін түріп кірісіп кеткен де осы ұстаз еді.

«Алтындай асыл Меруерт апай,сіздің үйреткен әрбір сабағыңыздан алған білім мен ақылға қонымды айтқан ұшқыр ойларыңыз бізді биік мақсатты бағындыруымызға көп үлес қосты». Бала жүрегімнен орын тауып,оған тәлім тәрбие беруде шеберлігімді ұштауда қалай қанат қағып самғасам, бәрі сіздің арқаңыз!

Жунусова Асем Ержановна

Алматы қаласы

№143 Сүйінбай атындағы мектеп - лицей

биология пәні мұғалімі

педагог - эксперт

**ДНҚ молекулалық құрылысының принциптері:
нуклеотидтердің комплементарлығы**
Қысқа мерзімді жоспар

Бөлім:	9.3В. Молекулалық биология және биохимия
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары: 9.4.1.2 - ДНҚ молекуласының қос шиыршықты құрылымын сипаттау	
Сабақтың мақсаты: (SMART форматында)	<i>Барлығы:</i> - ДНҚ молекуласының құрам бөліктерін анықтайды; - Нуклеотидтердің комплементарлық принципін, олардың байланыс типін түсіндіреді; - Қос шиыршықты құрылымды сипаттайды; ЕББҚО: ДНҚ молекуласының химиялық құрамын анықтайды. ДНҚ молекуласының құрылымын түсінеді.
Ойлау дағдыларының деңгейлері	Түсіну, қолдану, талдау

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы: (5-7 мин)	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылармен амандасу, түгендеу. Жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру. «Жүректен жүрекке» әдісі. Интернет желісіндегі «THE NAT» бағдарламасы арқылы 3 топқа бөлемін Тапсырма №1 (Жеке жұмыс) (Жұптық жұмыс) «Ассосация әдісі» Оқушылар бүгінгі өтілетін тақырып бойынша, ДНҚ туралы білімдерін еске түсіре отырып, сызбаны толтырады. Жаңа тақырыпты ашуға ой шақырады. Бағалау критерийі:	Оқушылар шеңбер бойымен тұрып жүректі алақандарына салып, бір-біріне тілек айтады, бір-біріне жағымды көңіл-күй сыйлайды. Интербелсенді тақтадан оқушылар өз аттарын көріп, өз топтарына барып отырады. Әр оқушы ДНҚ туралы осы уақытқа дейінгі білімдерін еске түсіре отырып, дәптерге сызбаны	Сабақ барысында «Аспандағы жұлдыздар» әдісі арқылы, жауап беріп, сабаққа белсене қатысып, тапсырма талдап отырған оқушыға	Интербелсенді тақта интернет желісі Алдын ала Оқушылардың аты-жөні жазылған «the hat» бағдарламасы «Жұлдызшал

	<p>ДНҚ молекуласының қызметі, негізгі ерекшелігі туралы мәліметті еске түсіреді.</p>	<p>толтырады. Жазғандарын жұптарымен бөлісіп, ақпараттарын толықтырады, топтарымен талқылайды.</p> <p>Дескриптор: Меңгерген білімдерін көрсетеді. Өткен білімді еске түсіреді.</p>	<p>жұлдызша таратып, бағалап отырамын. Сабақ соңында, жұлдызша санына қарай, формати вті бағалап, тиісті балл қоямын. Әр тапсырма сайын, бағалап кері байланыс беріп отырамын.</p>	<p>ар»</p> <p>Қосымша № 1</p>
<p>Сабақтың ортасы: 8 мин</p>	<p>Ой шақырып алған соң, оқу мақсатымен таныстырамын. Тақырыпты ары қарай ашып, түсіну үшін бейнероликті көрсетемін.</p> <p>Видео көріп болған соң, жаңа тақырып, «Еркін талқылау» әдісі арқылы оқушыларды диалогқа тарта отырып, тапсырма орындау барысында ашылып, оқу мақсатына жетеді.</p>	<p>Оқушылар бейнероликті көреді. Оқушылар бейнеролик көріп, «Еркін талқылау» әдісін қолданып, оқушылар сұрақтарға жауап беріп, тақырыпты түсінеді. (Ұжымдық жұмыс) Сөйлеу, ойлау, қарым-қатынас дағдылары дамиды.</p>		<p>Бейнеролик</p> <p>https://youtu.be/xMConzuUrmU</p> <p>Оқулық 9 сынып Атамұра, 2019</p> <p>ДНҚ моделі</p>
<p>7 мин</p>	<p>Тапсырма №2 (Жеке жұмыс) Learningapps сервисінен «Сәйкестігін тап» тапсырмасын орындайды. (ЕББҚО да орындайды) Бағалау критерийі: ДНҚ молекуласының құрам бөліктерін анықтайды.</p>	<p>Тақырып бойынша негізгі идеялар жинақталып сараланады. Оқушылар берілген ссыла арқылы, Learningapps сервисінен, ұялы телефон арқылы тапсырманы орындайды.</p>		
<p>20 мин</p>	<p>Тапсырма № 3 (Топтық жұмыс, функциональдық сауаттылыққа негізделген тапсырма) «Ізденіс тенденциясы» әдісі. I – топ оқушыларына: 1. ДНҚ молекуласының құрылысын зерттегенде, оның екі шиыршықтан тұратыны, және ол өз осының маңында оңға қарай оралып, спираль</p>	<p>Орындап болған соң, дұрыс жауабы интербелсенді тақтадан көрсетіледі. Өздерін тексеріп, қатемен жұмыс жүргізіледі. Сыныппен талқыланады. АКТ</p>	<p>ҚБ: Мадақтау «Керемет сіңдер» «Жарай сындар» «Сендерге сенемін»</p>	<p>https://learningapps.org/watch?v=pp3j2rcda22</p> <p>Қосымша № 2</p>

	<p>түзетіні белгілі болған. Шиыршықтың диаметрі 2 нм, әр қадамы 3,4 нм, әр бұрылымына 10 жұп нуклеотид кіреді. Екі нуклеотидтің арасындағы қашықтық-0,34нм. Бір нуклеотидтің молекулалық массасы-345 г/моль.</p> <p>Тапсырма: Егер ДНҚ-ның оң жақ тізбегінің реті мынадай болса: ГГГЦАТААЦЦТ</p> <p>а) Сол жақ тізбегінің ретін жазыңыз. в) Осы тізбектің ұзындығын есептеңіз. с) Әр нуклеотидтің пайыздық мөлшерін анықтаңыз. д) Бұл заңдылықты түсіндіріңіз. е) Егер сол жақ тізбектің реттілігі ауысқандағы, ДНҚ өзгерісінің себебі мен салдарын анықтаңыз.</p> <p>II-топ оқушыларына: 1. ДНҚ –тірі организмдегі тұқым қуалайтын ақпараттарды сақтап, оны келесі ұрпақтарға жеткізетін күрделі құрылысты молекула. Барлық адамдардың ДНҚ сының 99 % бірдей болып келеді, жай ғана 0,01 пайызының өзінен түрлі айырмашылықтарды табуға болады. Бірде ДНҚ сараптама орталығына әкесі мен ұлы келді. Медбикелер сараптама жасауға, ұлы мен әкесінің аузынан жағынды алды. Әкелікті анықтауда болжамды әке мен баласының ДНҚ молекуласын салыстырады.</p> <p>Тапсырма: 1.1. Не себепті адамдардың арасындағы туыскандықты анықтау үшін, басқа органикалық заттар (май, көмірсу, нәруыз) емес, ДНҚ тестін тапсырады?</p>	<p>қолдану құзыреттілігі дамиды.</p> <p>Дескриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нуклеотидтердің құрам бөліктерін анықтайды. • Сәйкестікті табады. <p>Тапсырманы топта талқылап, жазбаша орындайды.</p> <p>Дескриптор: Мәтінді түсінеді. Сол жақ тізбекті анықтайды. Ұзындығын есептейді Нуклеотидтердің пайыздық мөлшерін табады.</p>		<p>Үлестірме материал</p>
--	---	--	---	---------------------------

	<p>1.2. ДНҚ сараптамасын жасау үшін не себепті шаш, тырнақ, сілекей, қан алынады?</p> <p>1.3. Неліктен біз өз туыстарымызға, ата-анамызға ұқсаймыз?</p> <p>3-топ оқушыларына:</p> <p>1.Төмендегі суреттерге назар аударыңыз. Олардың өзара байланысын талдаңыз. Өз жауабыңызды негіздеңіз. ДНҚ ның жағымды және жағымсыз өзгерістеріне мысал келтіріңіз?</p> <p>Қосымша № 3 https://clck.ru/sX7ES</p> <p>https://biomolecula.ru/img/content/2476/01.biotehnologija.png</p> <p>file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/i.webp</p> <p>ФС арналған бірінші тапсырманы орындап болған соң, оқушыларға фс сауаттылыққа негізделген екінші тапсырманы сұрақтар арқылы ұсынамын.</p> <p>(Ұжымдық жұмыс)</p> <p>2. Сұраққа ойланып жауап бер?</p> <p>1.Не себепті шетелдіктер қыз алғысы келсе, қазақтан алады? Бала асырап келсе, тағы да қазақтан алады?</p> <p>2. Жәнібек ханның жеті атаға дейін қыз алыспау туралы жарғысын қазіргі ғылым жетістіктерімен қалай байланыстыруға болады?</p> <p>3. Неліктен жыл сайын 25 сәуірде әлемнің әртүрлі</p>	<p>Комплементарлық принципті, байланыс типін түсіндіреді. Заңдылықты түсіндіреді. Өзгерістің себебі мен салдарын анықтайды.</p> <p>Тапсырманы орындап, топпен талқылайды. Өз жауаптарын тұжырымдайды.</p> <p>Дескриптор: Мәтінмен жұмыс жасайды. Сұрақтарға жауап береді. Деректерді талдайды, ізденеді, түсінеді, тиісті қорытынды жасайды. Тақырып бойынша қосымша білімдерін көрсетеді. Креативті ойлау дағдысы калыптасады.</p>		<p>Үлестірме материал</p> <p>Үлестірме материал</p>
--	--	---	--	---

	<p>елдерінде Халықаралық ДНҚ күні аталып өтіледі? Бұл күннің маңыздылығы неде?</p> <p>Бағалау критерийі: Комплементарлық принципті түсіндіреді. Қос шиыршықты құрылымды сипаттайды. Чаргафф ережесіне есеп шығарады. Тақырып бойынша қосымша білімдерін көрсетеді. Алған білімдерін, өмірмен байланыстырады, креативті ойлау дағдылары қалыптасады.</p> <p>ЕББҚО тапсырма: Қосымша № 4 Сұрақтарға жауап жазыңыз: 1. Нуклеотидтің құрам бөліктерін анықтаңыз?</p> <p>2. Берілген А және В суретін табыңыз?</p> <p>А суреті https://cf2.ppt-online.org/files2/slide/f/f4WQVF0Ne7Exyc5IsgRjZm92nXwoOB1HhvJildKS8/slide-4.jpg</p> <p>3. ДНҚ-ның бір тізбегінің бөлігінде нуклеотидтер мынадай ретпен орналасқан: Т-А-Г-А-Ц-Т-Г-Ц. ДНҚ-ның екінші тізбегін құр?</p> <p>4. Бір тізбектегі адениннің мөлшері 22% болғандағы, басқа нуклеотидтердің пайыздық мөлшері қанша?</p> <p>2. «Терминдік деңгей» тапсырмасы Төмендегі терминдердің анықтамасын жаз:</p> <table border="1" data-bbox="279 1803 715 1998"> <tr> <td>А,Т,Ц,Г</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Пиримидин</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ковалентті полюсті</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Сутектік байланыс</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Комплементарлық принцип</td> <td></td> </tr> </table> <p>Бағалау критерийі:</p>	А,Т,Ц,Г		Пиримидин		Ковалентті полюсті		Сутектік байланыс		Комплементарлық принцип		<p>Тапсырманы топта талқылайды. Оқушының танымдық дағдысы артады</p> <p>Дескриптор: Суретке назар аударады. Суретпен жұмыс жасайды. Қос шиыршықты құрылымды сипаттайды. Мутация, биотехнология, клондаудағы ДНҚның рөлі туралы қосымша білімдерін көрсетеді. ДНҚ молекуласының жағымды және жағымсыз өзгерістеріне мысал келтіреді.</p> <p>3 топқа тапсырманы орындауға арнайы уақыт беріледі. Орындау уақыты біткен соң, топтар өз тапсырмасын тақтаға шығып, басқа топтардағы оқушыларға, сыныпқа түсіндіріп, талдап береді. Басқа топтардан сол тапсырма төңірегінде туындаған сұрақтарға жауап береді. Оқушылар бірін-бірі бағалайды.</p> <p>Дескриптор: Қойылған сұрақтарға ауызша жауап береді. Сыныппен талқылайды.</p> <p>Сұрақтарға жауап</p>	<p>ҚБ: «Шыншыл дос» Топтар бірін-бірі бағалайды. Жұлдызшаны өздері таратып бағалайды.</p> <p>ҚБ: «Жұлдызша» тарату.</p>	<p>Үлестірме материал Суреттер</p> <p>Үлестірме материал</p>
А,Т,Ц,Г														
Пиримидин														
Ковалентті полюсті														
Сутектік байланыс														
Комплементарлық принцип														

	<p>ДНҚ ның құрам бөліктерін анықтайды. ДНҚ молекуласының құрылымын түсінеді.</p>	<p>беріп, креативті идеяларын ұсынады. Ақпарат жинау дағдысы қалыптасады. Тапсырманы жазбаша орындайды.</p> <p>Дескриптор: Комплементарлық принципті түсіне отырып, есеп шығарады. ДНҚ молекуласының құрылымын түсінеді. Терминдерге анықтама береді.</p>	<p>ҚБ: Ауызша мадақтау және жұлдызша беріп бағалау.</p>	<p>Интернет желісі Ұялы телефондары</p>
<p>Сабақтың соңы: (3 мин) Рефлексия Үй тапсырмасы</p>	<p>Кері байланыс: «3.2.1» әдісі арқылы алынады. Үйге тапсырма: 131 беттегі 1,2 тапсырманы орындау. «Ізде. Жинақта. Тап» әдісі бойынша ДНҚ туралы қосымша тың мәліметтерді жинақтау.</p>	<p>Оқушылар бүгінгі сабақ бойынша кері байланыс береді. Яғни, төмендегі 3.2.1. әдісі бойынша сабақты қорытындылайды.</p> <p>«3 - 2 - 1» әдісі</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Бүгінгі сабақтан алған 3 маңызды ақпарат; ❖ Бүгінгі сабақта қиындық тудырған 2 аспекті; ❖ Бүгінгі сабақта ұнаған 1 іс-әрекет. 	<p>Сабақтың соңында оқушылардың жинаған жұлдызшалары саналып, формативті баллмен күнделікке қойылады.</p>	

Қазыбекқызы Еркежан
Алматы қаласы Әуезов ауданы
№ 132 гимназия
2” Қ” сынып оқушысы

«Аяулы анашым!»

Мен аяулы анамды жақсы көремін. Ана жайлы айтып тауыса алу мүмкін емес. Әркімнің өз анасына деген махабаты шексіз. Менде анам маған сыйлаған мәнді өмірі үшін алғысымды айта отырып, өз ойымды азда болса жеткізгім келеді. Ана дегенде толқымайтын жүрек, толғанбайтын жан жоқ. Ана – әрбір адам баласы үшін қастерлі ұғым. Бәріміздің де аналарымыз бар. Ал кейбір балалар аналарын сыйламайды, өз аналарына қарсы сөйлеп аналарының айтқанын тыңдамайды. Олай болса, өмірде аналары жоқ балалар да бар, олар өз аналарының ыстық алақанының жылуын көрмесе де, тәрбиелеп отырған аналарын аялап мәпелейді.

Мені мына бір жарық дүниеге әкеліп қана қоймай, барлық керегімді алдыма тосып, қас-қабағыма қарап, дамылсыз тыным таппай жүретін анам туралы шығарма байқауы жарияланғасын тосылып қалу мен үшін дұрыс емес деп ойладым. Мүмкін, менің жүрегімнен толқып шыққан үн, басқаға сондай әсер бере қоймайтын шығар. Дегенімен тырысып көрейін...

*Кім сендерді, балалар, сүйетұғын,
Қуанышыңа қуанып, қайғыңа күйетұғын?
Түн ұйқысын төрт бөліп, кірпік қақпай,*

Шешең байқұс дамылсыз жүретұғын. - деп атамыз Міржақып Дулатұлы атамыз айтқандай бізді, яғни өз баласын кіршіксіз сүйіп қорғаштайтын, анамызға қандай жақсы сөз айтсақ та көп болмасы анық. «Ана» табиғаты сыйлаған асыл қасиетімен бүкіл жанұясына, айналасына мейірімін төгеді.

Мен анамның әрқашанда көңілді жүруін тілеймін! Бала үшін ананың орны бөлек. Аяулы анам! Сізге деген жүрегімдегі ризашылық сезімімді қанша айтсам да жеткізе алмаспын. Бұл дүниеде сіз қасымда болғанда ғана бақытты екенімді білемін. Анашым, мен үшін дүниенің бар асылы, данасы – бір өзіңіз!

Кубашева Айнагуль Сериккалиевна
Талқанбаева Динара Берікболқызы
Касымбекова Акбота Абдималиковна
 Астана қаласы әкімдігінің ШЖҚ «Жоғары көлік және
 коммуникация колледжі» МКК

Қартаю. Қартаю процесі туралы теориялар

Модуль/Пән	Биология
Жалпы мәліметтер	Курс: 1 Топ: 1ОПУД-223
Бөлім/Бөлімше	Жасушалық цикл. Өсу және көбею
Сабақтың тақырыбы	Қартаю. Қартаю процесі туралы теориялар.
Сабақтың түрі	теориялық
Мақсаты (оқу нәтижелері)	қартаю процесін түсіндіру
Міндеттері (бағалау критерийлері)	<ul style="list-style-type: none"> • қартаю процесін түсіндіреді
Күтілетін нәтиже	<ul style="list-style-type: none"> • қартаю процесін сипаттайды • қартаю теорияларын анықтайды • қартаю түрлерін айқындайды
Ойлау дағдыларының деңгейлері	Білу және түсіну

Сабақ барысы:

Сабақ кезеңі/ уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Студенттің іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 7 минут	<p>Ұйымдастыру кезеңі. Оқытушы студенттермен амандасып, топты түгендейді. Оқытушы үш студентке әр қайсысына үш түсті жіптер береді. «Тізбек» әдісі бойынша студенттерді 3 топқа бөледі.</p> <p>Топтық жұмыс. Оқытушы студенттерді бүгінгі сабақтың тақырыбымен және мақсатымен таныстырып болған соң, «Қартаю процесі баяулап жатыр ма?» тақырыбындағы видеожазбасын қосады.</p>	<p>Студенттер өз тізбектерімен үш топқа бөлініп отырады. 1-топ. «Қартаю процесі» 2-топ. «Ерте қартаю синдромдары» 3-топ. «Қартаю туралы теориялар»</p> <p>Студенттер видеожазбаны көреді.</p>	<p>Оқытушы студенттерге кері байланыс береді.</p> <p>Дескриптор: - қартаю процесінің баяулап жатқанын анықтайды; Өзара бағалайды.</p>	<p>Слайд, түрлі түсті жіптер</p> <p>«Қартаю процесі баяулап жатыр ма?» видеожазбасы: http://surl.li/l/yuob</p>

<p>Сабақтың ортасы</p> <p>32 минут</p>	<p>Топтық жұмыс. Видеожазбадағы және оқулықтағы ақпараттарды пайдалана отырып, студенттерге «Ара ұясы» әдісі бойынша тапсырма береді.</p> <p>1-топ. «Қартаю процесі» 2-топ. «Ерте қартаю синдромдары» 3-топ. «Қартаю туралы теориялар»</p> <p>Жұптық жұмыс. Оқу сауаттылығы тапсырмасын орындауға студенттерге береді.</p> <p>Жеке жұмыс. Қалыптастырушы бағалау тапсырмасын студенттерге орындауға береді.</p>	<p>Студенттер оқулықтағы және видеожазбадағы ақпараттарды пайдаланып, флипчарт жасайды. Топтан екі студент шығып, өз жұмыстарын қорғайды.</p> <p>Екі студент жұптасып, тапсырманы орындайды.</p> <p>Студент жеке өзі берілген тапсырмаларды орындайды</p>	<p>Дескрипторлары: - Топта жұмыс жасау регламенті сақталады; - Топтық жұмыста барлық қатысушылар қамтылады; - Флипчартты тиімді әрі үйлесімді пайдаланады; - Ойын нақты әрі түсінікті жеткізеді. Осы критерийлер бойынша топтар өзара бір-бірін бағалайды. Қойылған сұраққа толық жауап берсе - 20 балл, сұраққа жартылай дұрыс жауап берсе - 10 балл, ал сұрақ жауапсыз қалса 0 балл алады. Балл қою кестесіне сай бағаланады.</p>	<p>Биология 10-сынып 2-бөлім оқулығы: https://okulyk.kz/biologija/502/, А3 парағы, түрлі-түсті бояулар</p> <p>1-қосымша: Оқу сауаттылығы тапсырмасы</p> <p>2 -қосымша: Қалыптастырушы бағалау тапсырмасы</p>
<p>Сабақтың соңы</p> <p>5 минут</p>	<p>Оқытушы тақтаға шахмат тақтасы бейнеленген көрнекілікті іледі. «Шахмат тақтасы» әдісі арқылы рефлексия жүргізеді. Үй тапсырмасын береді.</p>	<p>Әр студент стикерлер арқылы шахматтың ақ жолақтарына бүгінгі тақырып бойынша өз ойларын білдіреді. Үй тапсырмасын жазып алады.</p>	<p>Оқытушының кері байланысы</p>	<p>Шахмат тақтасы бейнеленген көрнекілік, стикерлер.</p>

1-қосымша.

1. Оқу сауаттылығына арналған тапсырма.

<p>Тапсырма Берілген кестеге қарап ТМД елдеріндегі кәрі жастағы адамдардың орташа үлесін анықтау керек.</p> <table border="1" data-bbox="87 1547 497 1910"> <thead> <tr> <th>№</th> <th>Елдер</th> <th>%</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>1</td><td>Австрия</td><td>41</td></tr> <tr><td>2</td><td>Әзірбайжан</td><td>32,1</td></tr> <tr><td>3</td><td>Албания</td><td>24,6</td></tr> <tr><td>4</td><td>Армения</td><td>39,5</td></tr> <tr><td>5</td><td>Белоруссия</td><td>35,8</td></tr> <tr><td>6</td><td>Бельгия</td><td>35,5</td></tr> <tr><td>7</td><td>Қазақстан</td><td>25,4</td></tr> <tr><td>8</td><td>Қырғызстан</td><td>22,3</td></tr> <tr><td>9</td><td>Қытай</td><td>29,9</td></tr> <tr><td>10</td><td>Ресей Федерациясы</td><td>37,2</td></tr> <tr><td>11</td><td>Тәжікстан</td><td>21</td></tr> <tr><td>12</td><td>Таиланд</td><td>27,1</td></tr> <tr><td>13</td><td>Өзбекстан</td><td>22,3</td></tr> </tbody> </table>	№	Елдер	%	1	Австрия	41	2	Әзірбайжан	32,1	3	Албания	24,6	4	Армения	39,5	5	Белоруссия	35,8	6	Бельгия	35,5	7	Қазақстан	25,4	8	Қырғызстан	22,3	9	Қытай	29,9	10	Ресей Федерациясы	37,2	11	Тәжікстан	21	12	Таиланд	27,1	13	Өзбекстан	22,3	<p style="text-align: center;">Демографиялық қартаю</p> <p>Халықтың демографиялық қартаюы дегеніміз – елдегі кәрі адамдардың үлесінің көбеюі. Бұл ұзақ мерзімді демографиялық өзгерістердің, халықтың көбею сипатындағы өзгерістердің, туудың, өлімнің, олардың арақатынасының, сондай-ақ ішінара көші-қонның нәтижесі.</p> <p>Демографиялық қартаюдың тенденциялары мен салдарын есепке алу — демографиялық саясаттың маңызды міндеті.</p> <p>Дүниежүзілік банктің мәліметі бойынша, 2022 жылғы жағдай бойынша 65 жастан асқан жер халқының үлесі рекордтық 9,8% құрады және 2010 жылдан бері Жер халқының қартаю процесі күрт жеделдеді.</p>
№	Елдер	%																																									
1	Австрия	41																																									
2	Әзірбайжан	32,1																																									
3	Албания	24,6																																									
4	Армения	39,5																																									
5	Белоруссия	35,8																																									
6	Бельгия	35,5																																									
7	Қазақстан	25,4																																									
8	Қырғызстан	22,3																																									
9	Қытай	29,9																																									
10	Ресей Федерациясы	37,2																																									
11	Тәжікстан	21																																									
12	Таиланд	27,1																																									
13	Өзбекстан	22,3																																									

2-қосымша. Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары

Тапсырмалар

1. Қартаю туралы теориялардың авторларын сәйкестендіріңіз.

Авторлары	Теориялары
1. М.Рубнер	А. қартаю себептері организмдегі ұлпааралық әрекеттердің бұзылуы деп болжаған.
2. И.П.Мечников	В. Бұл теория бойынша әрбір организмнің күш беретін қоры таусылса, тіршілігі де баяулайды.
3. А.А.Богомолец	С. Жүйке күйзелісі мен ұзақ уақыт жүйкенің шаршауы ерте қартаюға алып келетінін анықтаған.
4. И.П.Павлов	Д. Қартаю құбылысы тек биологиялық факторларға емес, әлеуметтік факторларға да тәуелді.

1	2	3	4

2. «Ерте қартаю себептері» тақырыбына эссе жазыңыз.

Балл қою кестесі

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор/студент	Балл
Қартаю туралы теориялардың авторларын сәйкестендіреді	1	М.Рубнердің теориясын дұрыс сәйкестендіреді	15
		И.П.Мечниковтің теориясын дұрыс сәйкестендіреді	15
		А.А.Богомолецтің теориясын дұрыс сәйкестендіреді	15
		И.П.Павловтың теориясын дұрыс сәйкестендіреді	15
«Ерте қартаю себептері» тақырыбына эссе жазады	2	Эссені қысқа әрі нақты қылып жазады	20
Барлығы			80

Мукаева Торғын Шайхсламовна
Жетісу облысы, Ескелді ауданы
"Балбөбек" балалар бақшасының
тәрбиешісі

Тәрбие тал бесіктен басталады...

*«Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы, апаты»
Әбу-Насыр Әл-Фараби*

«Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру - бүгінгі күннің басты талабы. Әр педагогтың алдында тәрбиеленушілерге білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір баланы оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл ұстаз керек. Жаңа, тез өзгермелі, білімді де білікті, кез-келген жерде өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да, кәсіби шебер педагогтарды қажет етіп отырғанына көзіміз жетті. Балалардың табысты білім алуы ғана емес, өмірде де табысты болуы ұстаздың қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін терең түсіндік. Тәрбиеші балалар үшін қандай да бір тақырып бойынша білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман ұстаздан күнделікті балалармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Оны қанағаттандыру үшін қазіргі заманның педагогы жаңашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген тұлға болуы керек.

Бүгінгі күні бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына қосылу үшін, еліміздің білім саласы әлемдік білім беру кеңістігіне ену арқылы жас ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беру. Тәуелсіз еліміздің жас ұрпақтарын тәрбиелеу басты мәселесі болып саналады. Елбасымыздың өз халқына жолдауында атап көрсеткен: «Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында».

Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру саласында ерекше көңіл бөліп, ұрпақ тәрбиесін басты назарында ұстап, жоғары мәдениетті ой-өрісі кең, заманға лайық, білімді де қабілетті ұрпақ тәрбиелеу балабақша мен мектептегі ұстаздардың басты мақсаты. Жүсіп Баласағұни айтқандай: «Тәрбиенің негізі бес жасқа дейін қаланады, бес жасқа дейін жүргізген ісіңіз-бүкіл тәрбие үрдісінің 90 пайызы» деп бала тәрбиесі кішкентай кезінен бастап қаланады. Қазақ халқында «Тәрбие тал бесіктен басталады» деген мақал-мәтелдің өзінде-ақ бала тәрбиелеу мәселесін жоғары қойған.

Әл-Фараби айтқандай: «Тәрбиесіз берілген білім-адамзаттың қас жауы, апаты» деп, біз мектепке дейінгі оқыту мен тәрбиелеу ұйымдары бала тәрбиесіне ерекше мән беріп, ұлтымыздың мәдениеті мен салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, ауыз әдебиетінің жанрлары: ертегі, мақал-мәтел, тыйым сөз, жаңылтпаш, шешендік сөздерді бойынша сіңіре отырып тәрбиелеу әр білім ордасының басты ұстанымы. Балабақша тәрбиешілері жас бүлдіршіндерді тәрбиелеу мен білім беру ісін баланың психо-физиологиялық даму дәрежесіне, білім деңгейіне қарай ұйымдастыру, шығармашылық қабілеттері мен дүниетанымдық

көзқарастарын қалыптастыру, эстетикалық талғамын, ой және дене еңбегіне белсенділігін арттыру мақсатында әр баланың жан-жақты жетілуіне көңіл бөледі.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға бірдей міндетті мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты бойынша педагогикалық кадрларға қойылатын талаптар мен бала дамуының деңгейін жүйелі бағалауды қамтамасыз етеді. Осы стандарт аясында тәрбиешілер күнделікті оқу іс-әрекетін жүргізу, мерекеге байланысты ертеңгіліктер мен ай сайынғы ашық оқу іс-әрекеті, семинарлар арқылы бір-бірімен тәжірибе алмасып, тұрақты жұмыс жүргізу арқылы тәрбиешілердің біліктілігі артады.

Бала тәрбиелеуде алдымен тәрбиеші өзі де тәрбиелі, білімді, тәжірибелі өз ісін меңгерген, ұлтжанды, адамгершілігі жоғары бағалайтын адам болуы керек. Әл -Фараби мына даналық сөзінде айтып кеткендей: «Ұстаз жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жете түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, бұлардың ешнәрсесін ұмытпайтын, алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын, жақындарына да, жат адамдарына әділ, жұрттың бәріне жақсылық пен ізгілік көрсетіп, қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болуы керек».

Еліміздің мықты мемлекет болып қалануы үшін ұлттық тәрбиеден нәр алып, адами құндылықтарды бойына сіңіруге, жас ұрпаққа сапалы білім, саналы тәрбие беру. Отанын, елі мен жерін қорғайтын, тілі мен дінін, салтын құрметтейтін жеке тұлғаны тәрбиелеу. Бүгінгі заман ағымына лайық азаматтарды тәрбиелеу әр тәрбиешінің алдыға қойған міндеті екенін біліп, осы міндетін абыроймен орындау жолында балабақша тәрбиешілері бар ынта-жігерімен еңбек етуде.

Султанбекова Балжан, Сарсенова Гүлден
01140100 «Бастауыш Білім Беру» мамандығы бойынша
2 курс студенттері
«М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі» КМҚК

Бастауыш сынып оқушыларының тұлға болып қалыптасуына темпераменттің ықпалы

Темперамент – жүйке жүйесінің тума қасиеттерінен, туындайтын адамның жеке өзгешеліктерінің бірі. Ол адамдардың эмоциялық қозғыштығынан, қимыл-қозғалысынан, жалпы белсенділігінен жақсы байқалады.

Тұлға – адамның қоғамдық санасы мен мінез-құлықты, адамзаттың қоғамдық-тарихи тәжірибесін меңгеруде қалыптасқан адамның әлеуметтік-психологиялық мәні. Тұлға қоғамдық қатынасты объектісі мен жемісі ғана емес, сонымен бірге іс-әрекет, қатынас, сана, өзіндік сананың белсенді субъектісі.

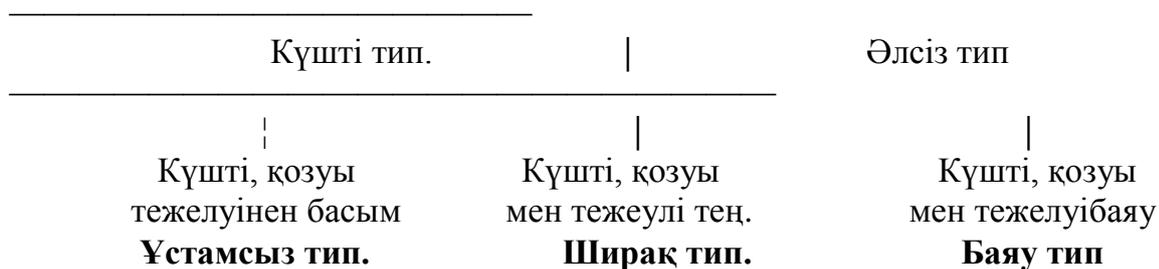
Темперамент-организмнің физиологиялық өзгешеліктерімен, әсіресе, жоғары жүйке қызметінің тума қасиеттерімен шарттас психикалық құбылыс. Темперамент адамның жалпы қозғалысынан да (мәселен, біреулер шапшаң қозғалады, тез қимылдайды, енді біреулер жай қимылдап, асықпай істейді), психиканың күші мен тереңдігінен де (мәселен, біреу өжет, алғыр болса, екінші біреу керісінше, сылбыр, жігерсіз болады), адамның көңіл-күйінің ерекшеліктерінен де (салмақты, тұрақты, жеңіл, тұрақсыз т.б.) эмоция сезімдерінен де (біреу сабырлы, екінші біреу күйгелек т. б.) жақсы байқалып отырады.

Темперамент туралы алғашқы ой-пікірлер ғылымда өте ерте кездің өзінде-ақ айтыла бастады. Ежелгі Грецияның белгілі ғалымы, дәрігер Гиппократтың (б.э.д. 460-356) еңбектерінде бұл жөнінде біраз пікірлер айтылған. Гиппократтың ойынша, әр түрлі темпераменттер адамдар мен жануарлардың денесінде төрт түрлі сұйық заттарға байланысты болмақ. Олар: денені жылытып тұратын – қан, салқындататын – шырын(слизь), құрғататын – бауырдағы сары өт және оған дымқылдық беретін қара өт (талақ). Осы төрт түрлі сұйықтың араласуының пропорциясын грекше «красис» деп атаған. Ал латын тілінде бұл терминді темпераментум деп атап кеткен.

Темпераменттің физиологиялық негіздерін ғылыми тұрғыдан дәлелдеген академик И.П. Павловтың ілімі темперамент туралы түсінікті ғылыми жолға салды.

Жүйке жүйесінің типтері ми қабығындағы қозу, тежелу, процестерінің үш негізгі белгісінің (күші, тепе-теңдігі, қозғалғыштығы) деп олардың, бірінің екіншісіне алмаса алу қабілеттілігін айтады. Осы принципті негізге ала отырып, И.П.Павлов жүйке жүйесінің төмендегі түрлерін ажыратады.

Жүйке жүйесінің типтері

1- сызба

И.П.Павловтың темперамент типтері. Ол темперамент типінің жүйке жүйесі қасиеттері ретінде қозу мен тежелу күшін, тепе-теңдігін және қозғалмалылығын атап көрсетті. Осы үш қасиетті негізге ала отырып, күшті тип пен әлсіз типті айыра, дәстүрлі Гиппократ типологиясына жақын жүйке жүйесінің төрт негізгі типін ажыратты.

Күшті, қозу мен тежелуі теңдей, қозғалмалы сангвиник
Күшті, қозу мен тежелуі теңдей, салғырт флегматик
Күшті, қозуы басым холерик
Әлсіз тип меланхолик

Темперамент түрлері: холерик, сангвиник, флегматик, меланхолик.

Темпераменттердің түрлеріне сипаттама.

Сангвиник – жоғары дәрежелі әрекетшіл адам. Қозу мен тежелуі тепе-тең. Қозғалыс қимылдары мәнерлі шапшаң. Сәл нәрсеге күліп, болмашы себептен көңілі қалып, мұңайады. Сезімталдығы өте жоғары. Мұндай адам көтеріңкі белсенділікке ие, жұмыс қабілеті мен қуатының жоғары болуынан жаңа іске қаймықпай кіріседі, ұзақ уақыт талып шаршамастан қызметін жалғастыра алады. Айналасындағылармен тіл табысқыш. Экстраверт.

Холерик – Сангвиник сияқты жай әсерлерге берілмейді, әрекетшен және белсенді. Бірақ холериктің әрекетшендігі белсенділіктен басымдау, сондықтан ол ұстамсыз, шыдамсыз, қызба. Сангвиникке қарағанда салғырттау, икемі кемірек. Осыдан ниеттері мен қызығулары тұрақтылау, табанды, зейінін ауыстыруы қиындау, сезімі көбіне сырттай көрінеді, сондықтан толық экстраверт.

Флегматик – әрекеті енжар, сезімталдығы мен көңілі кем көріністі. Оны күлдіру де, мұңайту да оңай емес. Қай жағдайда да сабырлылығымен байсалдылығын жоймайды. Сөзі сылбыр, әрекеті жай. Ол өте қуатты, еңбектен шаршамайды. Шыдамды, ұстамды, сезімге берілмейді. Адамдармен араласып кете бермейді, сырттай әсерге төзімді. Бар білгені ішінде -интраверт.

Меланхолик -өте сезімтал, бірақ әрекетшендігі кем адам. Болмашы нәрседен көзіне жас үйіріліп, өкпелегіш, сырттай әсерді күйзеліспен қабылдайды. Сөзі мен қозғалысы өте сылбыр. Өзіне сенімсіз, үркек, қиындықтан шегінеді. Жігері кем, тез шаршайды, қызметі болымсыз. Зейіні тұрақсыз, барша психикалық процестері әлсіз интраверт.

Табиғи жағдайда темпераменттердің «таза» түрін ажы-рата алу, көбінесе қиынға соғады. Өйткені олар адамның өмір барысында қалыптасатын әр түрлі ерекшеліктерінің көлеңкесінен жөнді көрінбей қалуы да мүмкін.

Дегенмен, ұзақ уақыт бойына жүргізілген зерттеулер бізге төменгі класс оқушылары арасынан темперамент-тердің «таза» түрлерін тауып алуға мүмкіндік берді.

Сангвиник темпераменті басым оқушының ерекшеліктері. Мұндай бала жылдам және тез қозғыш, көңіл күйі жиі өзгергіш келеді, көп нәрсеге қызығады, бәрін біліп алуға тырысады, бірақ біреу бағыттап отырмаса, тез суып кетуі де ықтимал. Ақыл-ой әрекеті белсенді жүріп отырады. Сыныпта мұғалімнің айтқандарын қиналмай ұғады, сұрақ қоюға жаны құмар. Оның сөзі жылдам, анық, түсінікті, паузалар мен интонацияларды жақсы сақтайды, сөзді мәнерлеп айтуға тырысады. Сөйлегенде ым-ишара (мимика, пантомимика) жағы басым келеді, көбінесе эмоциялы, қозу жағдайында тұрады. Осындай балалардың мінез-құлқынан қажырлылық, белсенділік сияқты кейбір жақсы қасиеттерді көруге

болады. Сондықтан да сангвиниктер өмірге икемді, тәрбиелеуге оңтайлы, ширақ темперамент болып саналады.

Флегматик темпераменті басым оқушының ерекшеліктері. Ол өте сак, уяң, байсалды, жұртқа жақсылық тілейтін, сенімді, тұрақты, бір қалыпты. Флегматик темпераментіндегі бала сабырлы, орынсыз асып-саспайды. Сабақта тыныш отырады, жанындағы баланы мазаламайды. Ауыр мінезді, көрсеқызар емес, мәселені тез шешуге асықпайды, салқын қанды. Бір істі бастаса салпақтап соңынан қалмайтын бала. Мұндай балалардың сезімдері сырт әлпетінен көрінбейді десе де болады. Ол оқушының дауыс екпіні баяу келеді, аптықпай, асып-саспай сөйлейді, сөзі ым-ишаралармен ерекшеленіп тұрмайды.

Холерик темпераменті басым оқушының ерекшеліктері. Бұл ұшып-қонып тұратын, күйгелек, тынымсыз, шамданғыш, көңіл-күйі жиі өзгертін, қарым-қатынаста аумалы-төкпелі, тұрақсыз, соқпа мінезді, белсенді пысық, бірақ бейқам, ашуланшақ бала. Мұндай оқушы қимыл-әрекетті сүйеді. Әдетте оның қимыл-қозғалысы батыл-шапшаң болады. Ол қызыққан жұмысына әбден беріліп, барлық ынтасын салып орындайды. Онда ой-әрекетінің белсенділігі байқалады. Ой-әрекетінің белсенділігі оқу тапсырмаларын орындауынан жақсы көрінеді. Олар тез, қызу сөйлеп, төңірегінділерді бірден ұйытады. Холерик темпераментіндегі бала өте сезімтал болғандықтан, түрлі әсерге тез беріледі, ызакор, ашуланшақ келеді. Оның бұл сияқты ерекшеліктері өткір көзінен, тез және оңтайлы қозғалыстарынан жақсы байқалады.

Меланхолик темпераменті басым оқушының ерекшеліктері. Сәл нәрсеге ренжиді, өкпелегіш, пессимист, тұйық, сөзге сараң, аса баяу қозғалатын жайбасар. Мұндай оқушылардың сезімталдығы өте баяу көрінгенімен, оның сезімі ұзақ уақытқа созылады. Меланхолик мектеп өміріндегі оқиғалардың бәрін үлкен әсермен қабылдап, кеп ойлайды. Мәселен, мұғалім оны тақтаға шақырып есеп шығартса, мұның өзі кейде әлдеқандай зор әсер етеді. Ол кейде қызарандап ұялады, егер мұғалімнің тапсырғанын орындап шыға алмаса, осыған қатты қайғырады, кепке дейін бұл оның есінен кетпейді. Егер мұғалім сыныптағы балалардың көзінше оған ұрсатын болса мұндайда бала төмен қарап жылап, кейде жауап айта алмайтын жағдайға ұшырайды. Ол көпке дейін булығып, белсенді сөз айтудан қалады. Меланхолик темпераментіндегі оқушы, көбінесе өз жолдастарының арасында көзге түспей, жай ғана, жүріп-тұрғанды ұнатады, «мен» деп ешқашан ұмтылмайды. Ол ұялшақ, тартыншақ, тұйық болғандықтан, көпшіліктен аулақ жүргенді жақсы көреді. Ол жасқаншақ, сіркесі су көтермейді, бірбет, қыңыр, қисық келеді.

Оқушы темпераментімен санасу

Оқушылардың мінез-құлқын жан-жақты етіп тәрбиелеуде олардың темпераменттеріне ерекше көңіл бөлудің маңызы зор. Темперамент тәрбиесінде әрбір мұғалім И.П. Павловтың жүйке жүйесінің типтері туралы іліміне сүйенуі тиіс. Мәселен, аса күшті ұстамсыз типтің жүйке процестерін тендестіру арқылы одан темпераменттердің жақсы жақтарын тәрбиелеуге болатындығы байқалады. Осы ілімге сүйене отырып тәрбиешілер холериктерді ұстамсыздықтан аулақтатып, тыныш, ұзақ уақыт жұмыс істеуге үйретіп, сангвиниктерді жұмысты сабырмен асықпай істеуге, флегматиктерді жайбаракаттылыққа салғызбай, меланхоликтерді өздеріне сенуге, батылдыққа тәрбиелеулері тиіс. Мұғалім оқушылардың темпераменттерін тәрбиелеуді олардың моралдық қасиеттерін тәрбиелеу ісімен орайластыра жүргізуді жоспарлаған жөн. Балалардың сабақ үстіндегі тәртібін ұйымдастырғанда, әсіресе мінез-құлықтың кейбір теріс көріністері әңгіме болған кезде олардың темперамент өзгешіліктері еске алынып отырылуы керек. Мұғалім үй тапсырмасын сұрау, жаңа сабақты пысықтау кездерінде де әр баламен жеке үндесіп отырмаса болмайды. Мәселен, тілі мен жағына сүйенген холерикті тыныштандырып,

үндемей отырған флегматикті жауап беруге шақыру мұғалімнен асқан байсалдылықты қажет етеді. Ал кейбір жағдайда меланхолик бала тәртіп бұзған болса (мұндай жағдай өте сирек болады, әрі олар өздері бірінші болып тиіспейді), оны жұрт алдында қызартып ұялту дұрыс емес. Мұндай баламен істің мәнісін ашу үшін онаша сөйлескен дұрыс, тіпті бір қараудың өзі жетіп жатыр. Холерик темпераменттегі балаға қатаң ескерту жасап, қойылған талапты қалайда орындатқызу жағын ойластырмаса болмайды. Сангвиниктер мен холериктердің мектептегі қоғам жұмыстарына өз еріктерімен қатысатыны өте жақсы әдет. Бірақ оларды қадағалап, жұмысына бағыт беріп отырмаса жұмыстың нәтижесі төмен болуы ықтимал. Әсіресе сангвиниктерді қатты бақылаған абзал, өйткені олар жұмылып кіріскендерімен, жылдам суып қалатын болады.

Темпераменттерді тәрбиелеуде баланың ерік-жігерін, мінез бітістерін, мінез-эмоцияларын тәрбиелеумен ұштастырыла жүргізілгені дұрыс. Адамның өзін-өзі ұстай алу қабілетінің дамуы темперамент тәрбиесіне жақсы жәрдем береді.

Оқушылардың темпераменттерін тәрбиелеудің айтылғандардан басқа да көп әдістері мен жолдары бар. Бұл жерде әрбір мұғалім баяу болса да темпераменттердің өзгеріп отырғандығын, яғни ол адамның жасына, білімі мен тәжірибиесіне, тәлім-тәрбиесіне, нақтылы әрекетіне байланысты түрлі өзгерулерге түсетіндігін ылғи да есте ұстап, осыған орай әрбір оқушымен жеке жұмыстар жүргізу қажет. Мәселен, оқушының жасына қарай оқудағы үлгірім дәрежесін, тәртібін, басқа балалармен қарым-қатынасын, қоғам жұмыстарына қалай араласатындығын ұдайы қадағалау, олардың ата-аналарымен байланыс жасап, әсіресе қоғамдық пайдалы еңбекке қатыстырып отыруы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ж 81 Жұмасова К.С. Психология: Оқулық. – Астана: Фолиант, 2006.-292 б.
- 2.https://ust.kz/word/tulganyng_jeke_dara_erekselikteri_temperament_tyraly_jalpy_tusinik-48446.html
- 3.Жарықбаев К. Психология. -Алматы, 1982